

ÖPPNA JÄMFÖRELSER

Grundskola 2013

HUR MOTIVERAR SKOLAN ELEVERNA?

Sveriges
Kommuner
och Landsting

ÖPPNA JÄMFÖRELSE

Grundskola 2013

HUR MOTIVERAR SKOLAN ELEVERNA?

Upplysningar om innehållet:

Hanna Åkesson (projektledare), tel. 08-452 76 72

Björn Andersson, tel. 08-452 76 98

Kristina Cunningham, tel. 08-452 79 10

Helena Bjelvenius, tel. 08-452 79 27

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2013

ISBN: 978-91-7164-934-8

Foto: Maskot. Felipe Morales.

Produktion: Kombinera AB

Tryck: LTAB, april 2013

Förord

I årets Öppna jämförelser – Grundskola fördjupar vi oss i elevernas motivation, engagemang och lust att lära. Vi ger en inblick i forskning som pekar på motivationens betydelse och sammanhang.

Det finns flera skäl att lyfta frågan om elevernas motivation. I grundskolan handlar det om att höja resultaten men också om att eleverna ska tycka att det är roligt att vara i skolan och att de ska vara motiverade att gå vidare till gymnasieskolan.

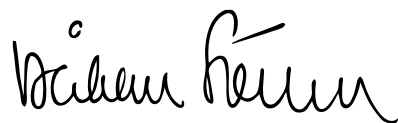
För andra året i rad kompletterar vi kunskaps- och resursindikatorerna med indikatorer som speglar elevernas syn på skolan och undervisningen. Till årets Öppna jämförelser har 166 kommuner rapporterat resultat från sina elevenkäter. Det är 44 fler än i fjol. Sammanlagt har drygt 87 000 elever i årskurs 5 och 8 svarat på frågorna, vilket är cirka 27 000 fler än förra året.

Vi hoppas att ännu fler kommuner ska använda sig av frågorna i sina kommande elevenkäter.

Under 2013 kommer SKL att utveckla en webbplats för jämförelser mellan grundskolor tillsammans med Friskolornas riksförbund och Svenskt Näringsliv. Syftet är att underlätta skolvalet för elever och föräldrar. Webbplatsen blir också ett komplement till Öppna jämförelser, eftersom resultat redovisas skola för skola istället för enbart på kommunnivå.

Vi vill rikta ett särskilt tack till intervjupersonerna i årets rapport. Öppna jämförelser – Grundskola 2013 har ställts samman av Hanna Åkesson (projektledare), Björn Andersson, Helena Bjelvenius, Kristina Cunningham, Mona Fridell, Thomas Fröjd och Jan Mohammad. Reportagetexterna är skrivna av Lotta Nylander, Trapets Media.

Stockholm i april 2013

Håkan Sörman
VD, Sveriges Kommuner och Landsting

Innehåll

- 7 Inledning och sammanfattning
- 11 Kapitel 1 Kommunernas resultat i Öppna jämförelser
- 19 Kapitel 2 Vad tycker eleverna?
- 27 Kapitel 3 Hur motiverar skolan eleverna?
 - 30 Ragunda kommun: Här är alla elever sedda
 - 37 Aspuddens skola, Stockholm: Det pedagogiska samtalet i fokus
 - 42 Skolverksamheten vid SiS: Att få känna att man lyckas
- 47 Kapitel 4 Svenska resultat i internationella jämförelser
 - 54 Karlstad kommun: Samarbetet med andra gör oss bättre
- 56 Bilaga 1 Det här är indikatorerna
- 61 Bilaga 2 Mer om några indikatorer

Inledning och sammanfattning

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) sammanställer varje år Öppna jämförelser för grundskolan. I den här rapporten gör vi observationer av resultaten på nationell nivå och för kommunerna. Vi analyserar trender över tid, lyfter fram intressant forskning och belyser skillnader i resultat mellan flickor och pojkar. I en internationell utblick sammanfattar vi resultaten i de senaste internationella kunskapsmätningarna, TIMSS och PIRLS.

I tabellbilagan på webben redovisar vi samtliga indikatorer som ingår i Öppna jämförelser.¹ Där redovisar vi också ranking och resultat för alla landets kommuner.

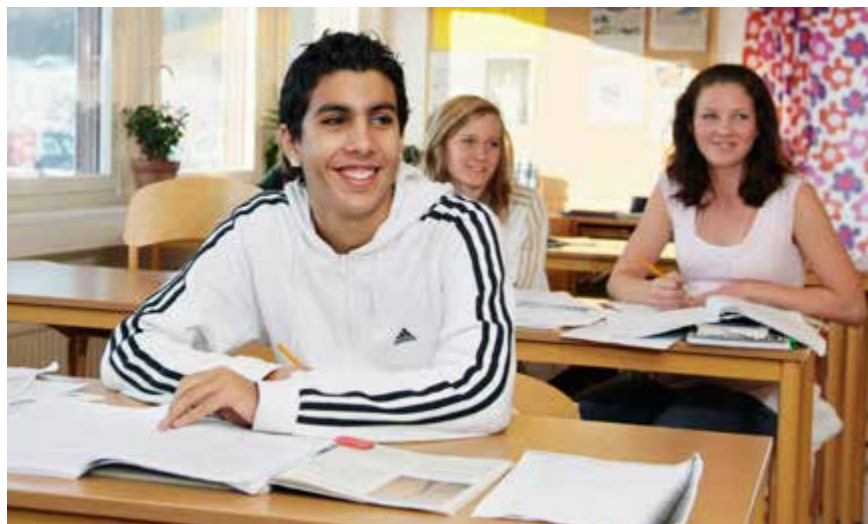
Hur motiverar skolan eleverna?

I år riktar vi särskild uppmärksamhet kring frågan om elevernas motivation. Oavsett vilken kunskap, förmåga eller färdighet som är målet för undervisningen så finns en koppling mellan elevers motivation och deras prestationer. Att Öppna jämförelser visar att så få av eleverna menar att skolarbetet väcker lusten att lära, är en viktig signal om att undervisningen på ett bättre sätt behöver engagera eleverna och knyta an till deras vardag.

Frågan om lusten att lära utmärker sig liksom förra året bland elevfrågorna med lägst andel positiva svar i såväl årskurs 5 som årskurs 8. Endast 45 procent av eleverna i årskurs 8 instämmer i påståendet ”Skolarbetet gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer”. Bland eleverna i årskurs 5 är resultatet bättre. 74 procent av femmorna instämmer men frågan utmärker sig också hos de yngre eleverna.

I år riktar vi särskild uppmärksamhet kring frågan om elevernas motivation.

Not 1.
Indikatorerna som ingår i Öppna jämförelser baseras på offentlig statistik och kommunernas egna uppgifter från elevenkäter. Läs mer om vilka indikatorer som ingår i Öppna jämförelser i Bilaga 1.

I tre reportage belyser vi olika aspekter av elevernas motivation och lust att lära. Först ut är Ragunda kommun som har Sveriges mest motiverade elever. Vi lyfter också fram Aspuddens skola i Stockholm, där lärare och rektor förklarar hur mer tid för samtal och gemensam planering, regelbundna utvärderingar av lektionerna och coachning lärare emellan påverkar elevernas engagemang. Vårt tredje exempel är hämtat från skolverksamheten vid SiS institutioner. Där är det avgörande att utgå från eleverna utan att ha låga förväntningar för att bygga elevidentiteten och självkänslan.

Lärare och ledarskap

Också i årets rapport pekar vi på betydelsen av att läraren utgår från elevernas egna intressen, har höga förväntningar på alla elever, ger återkoppling och sätter tydliga mål. Om den svenska skolan ska förbättras måste vi börja med det som händer i klassrummet, i det avgörande mötet mellan elev och lärare.

Samtidigt vet vi att ledarskapet i skolan är avgörande för lärarnas arbete och elevernas resultat. Som arbetsgivare stödjer SKL skolans ledare att förbättra resultaten. För oss är det centralt att stärka rektorer, skolchefer och skolpolitiker i deras ledning och styrning av skolan.

Sammanfattning av årets resultat

Kommunernas resultat i Öppna jämförelser

Öppna jämförelser rankar kommunerna utifrån 17 olika kunskapsindikatorer.

- › Det är femte året som SKL tar fram ett sammanvägt resultat utifrån ett urval av indikatorerna. Malå, Sollentuna, Höganäs, Ängelholm, Kramfors, Borås, Vårgårda och Eksjö har klättrat i rankingen varje år.
- › Danderyd toppar listan för sammanvägt resultat i årets Öppna jämförelser. Kommunen toppade listan även 2009.

SKL bloggar om skolan
80-100.skblogg.se

Vad tycker eleverna?

Elevfrågorna i Öppna jämförelser ringar in hur väl skolan lyckas med sitt värdegrundsuppdrag och med att fånga elevernas engagemang, motivation och delaktighet.

- › Totalt 122 kommuner och mer än 87 000 elever ingår i underlaget för elevfrågorna i år. Det är 44 fler kommuner och 27 000 fler elever än förra året.
- › En stor majoritet av eleverna har en positiv syn på skolan och undervisningen. Samtidigt ser vi att eleverna under skoltiden får en minskad lust att lära.
- › I årskurs 5 har Boden och Vadstena högst andel elever som är positiva till skolan och undervisningen. I årskurs 8 har Ragunda och Ödeshög högst andel positiva elever.
- › Nio av tio av eleverna känner sig trygga i skolan. De allra flesta av eleverna tycker också att de får stöd och hjälp i skolarbetet om de behöver det.
- › Enligt senaste TIMSS-mätningen ligger Sverige i topp även internationellt när det gäller elevernas trygghet. I årskurs 4 uppger nästan sju av tio elever att de nästintill aldrig har blivit retade, utfrysade eller utsatta för fysiskt våld eller tvång. I årskurs 8 uppger nära åtta av tio samma sak. Motsvarande andel för EU/OECD var i genomsnitt cirka hälften i årskurs 4 och sex av tio i årskurs 8.

En stor majoritet av eleverna har en positiv syn på skolan och undervisningen.

Nationella resultat

Resultaten i riket var både bättre och sämre läsåret 2011/12 jämfört med föregående läsår.

- › Fler elever gick ut grundskolan med godkänt i alla ämnen. 77,4 procent är en ny toppnotering för de senaste fem åren.
- › Det genomsnittliga meritvärdet i årskurs 9 fortsatte att öka från 210,6 till 211,4. Samtidigt sjönk behörigheten till något av de nationella programmen från 87,7 till 87,5 procent.
- › Flickor presterar bättre än pojkar i skolan. Skillnaderna består och ökar.

Internationella resultat

I årets rapport tittar vi närmare på hur svenska elever har presterat i de senaste internationella kunskapsmätningarna, TIMSS och PIRLS från 2011.

- › Elevernas prestationer i naturvetenskap i årskurs 4 är ett glädjande resultat i TIMSS. Sverige ligger över OECD/EU-genomsnittet och har förbättrat sina resultat jämfört med 2007. I årskurs 8 ligger Sverige på samma nivå som i mätningen 2007.
- › Elever i årskurs 4 är bra på att läsa men resultaten har försämrats över tid. Sverige ligger fortfarande över EU/OECD-genomsnittet på en relativt hög nivå i PIRLS.
- › Fortsatt nedåtgående resultat i matematik i årskurs 8. Jämfört med 2007 har Sveriges matematikresultat i TIMSS försämrats något, från 491 till 484 poäng. I årskurs 4 presterar Sverige på samma nivå som vid förra mätningen.

Kommunernas resultat i Öppna jämförelser

SKL har sedan 2009 rangordnat kommunerna utifrån ett sammanvägt resultat. Detta ger en indikation på hur väl kommunen lyckas med skolans kunskapsuppdrag.

I förra årets Öppna jämförelser visade vi flera kommuner som länge haft stabila och bra resultat. Eftersom vi för femte året i rad tar fram ett sammanvägt resultat vill vi lyfta fram åtta av alla de kommuner som gjort en förbättringsresa över tid (tabell 1, diagram 1). Gemensamt för dem är att de har förbättrat sitt sammanvägda resultat varje år sedan 2009, vilket är en imponerande bedrift.

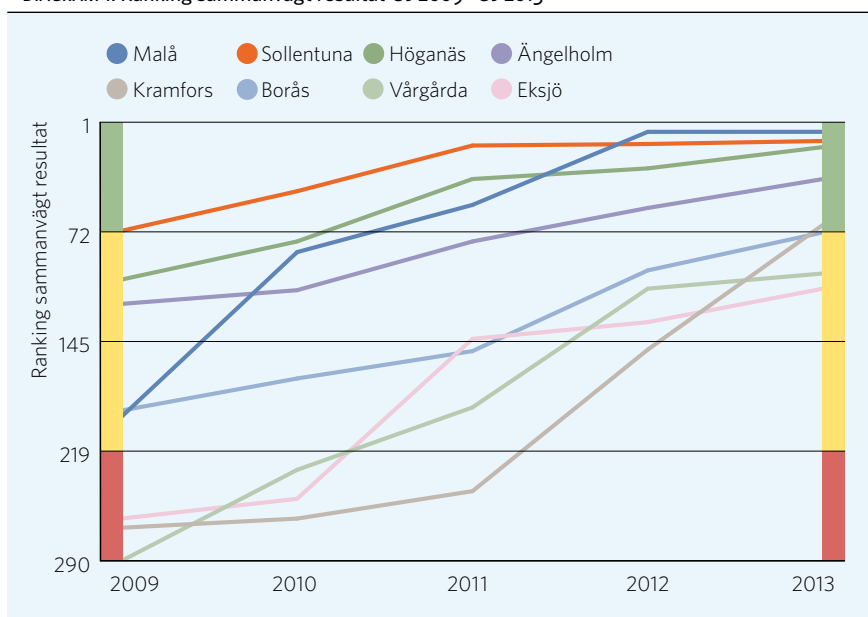
TABELL 1. Ranking sammanvägt resultat ÖJ 2009-ÖJ 2013²

Kommun	2009	2010	2011	2012	2013	Förbättrade placeringar
Malå	194	86	55	7	7	187
Sollentuna	72	46	16	15	13	59
Höganäs	104	79	38	31	17	87
Ängelholm	120	111	79	57	38	82
Kramfors	267	261	243	150	68	199
Borås	190	169	151	98	73	117
Vårgårda	290	229	188	110	100	190
Eksjö	261	248	143	132	110	151

Läs mer om Höganäs i SKL:s analysrapport *Konsten att nå resultat – erfarenheter från framgångsrika skolkommuner* (2009).

Not 2.
ÖJ 2009-ÖJ 2013 motsvarar läsåren 2007/08-2011/12.

DIAGRAM 1. Ranking sammanvägt resultat ÖJ 2009–ÖJ 2013

SAMMANVÄGT RESULTAT

De indikatorer som ingår i det sammanvägda resultatet är:

- › Andel elever som nått målen i alla ämnen (A1)
- › Genomsnittligt meritvärde (A2)
- › SALSAs-avvikelse (A1 och A2)
- › Andel behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram (A6)
- › Andel elever som nått minst G på ämnesproven i årskurs 9 (A7–A9)

Läs mer om hur vi beräknar det sammanvägda resultatet i Bilaga 2.

Danderyd i topp

I tabell 2 presenteras de 20 kommunerna med högst sammanvägt resultat. Där är Danderyd i topp, följd av Sorsele och Lomma. Elva kommuner är förortskommuner till storstäderna eller till större städer. Tre kommuner är pendlingskommuner. Kommungrupperna glesbygd, varuproducerande samt turism- och besöksnäringkommuner har vardera två kommuner på topp-20-listan.

Förortskommuner till storstäder är överrepresenterade men det finns skillnader när det gäller storlek och socioekonomisk struktur. Andelen elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning varierar mellan 27 och 86 procent bland kommunerna på topp-20-listan. Åtta av kommunerna har en lägre andel högutbildade föräldrar än riksgenomsnittet.

Fyra av kommunerna på topp-20 har funnits där alla fem åren. Dessa är Danderyd, Lidingö, Hammarö och Nacka.

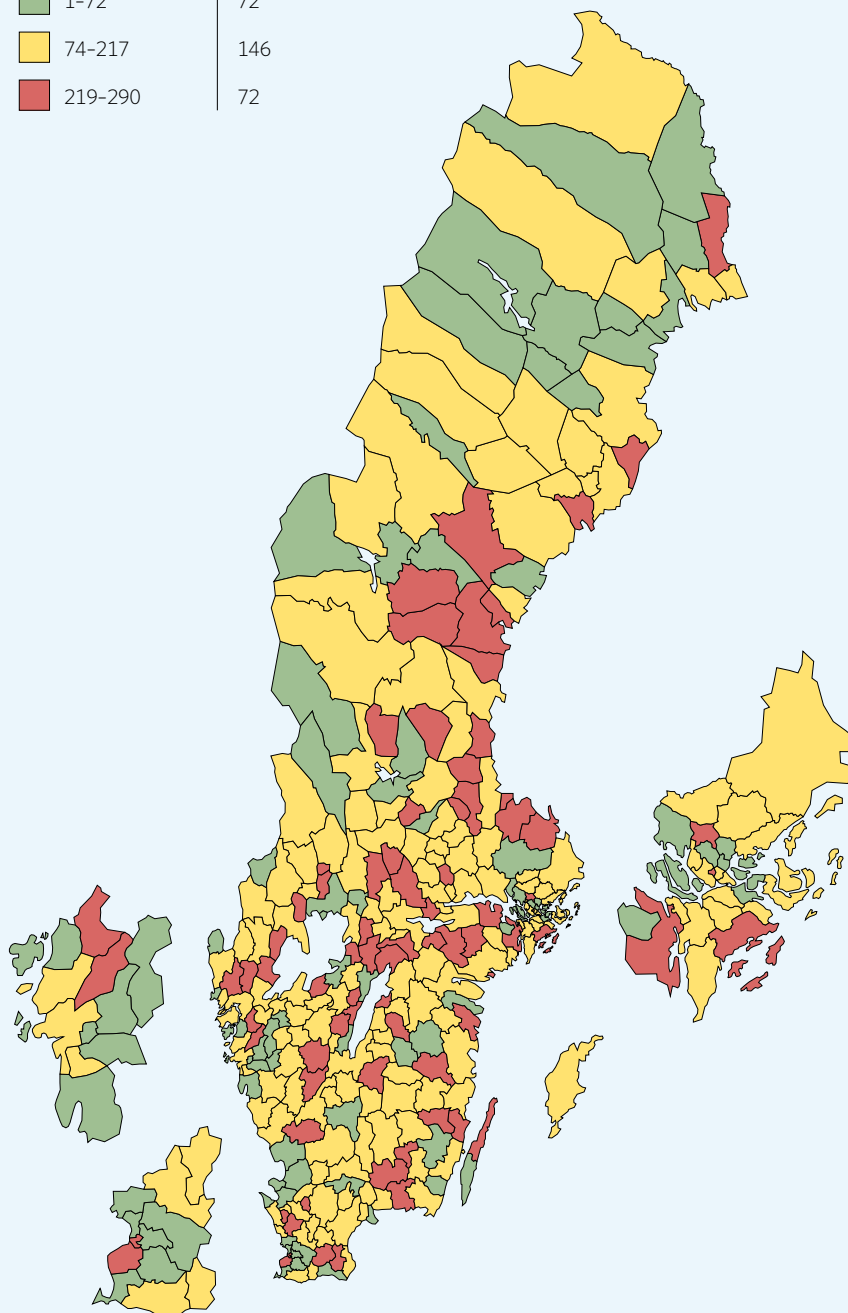
Årets nykomlingar på listan är Tjörn, Höganäs, Båstad och Nykvarn som under flera år skuggat toppen med bra resultat. Sorsele, Vaxholm, Ydre, Arjeplog, Torsås och Mörbylånga känner vi igen från tidigare topplistor.

Fler elever når målen i alla ämnen

Årets resultat i riket pekar till stor del i samma riktning som föregående år. Det innebär att resultaten både blivit bättre och sämre. Det genomsnittliga meritvärdet i årskurs 9 fortsätter att öka – från 210,6 till 211,4. Här har flickornas meritvärden förbättrats, medan pojkarnas meritvärde har sjunkit något. Andelen elever som har nått målen i alla ämnen visar som föregående år en ny toppnotering (77,4 procent).

KARTA 1. Sammanvägt resultat för eleverna när de lämnade grundskolan vårterminen 2012

Rank	Antal kommuner
1-72	72
74-217	146
219-290	72

TABELL 2. Topp-20 med högst sammanvägt resultat

Kommun	Ranking	Ranking föregående år
Danderyd	1	2
Sorsele	2	109
Lomma	3	9
Nacka	4	19
Hammarö	5	12
Täby	6	18
Malå	7	7
Vaxholm	8	76
Ydre	9	47
Vellinge	10	3
Lidingö	11	11
Tjörn	12	41
Sollentuna	13	15
Överkalix	14	8
Torsås	15	114
Mörbylånga	16	24
Höganäs	17	31
Arjeplog	18	187
Båstad	19	25
Nykvarn	20	21

TABELL 3. Resultatutveckling riket, läsår 2008/08 – 2012/12

Indikatorer	2008	2009	2010	2011	2012	
A1. Andel som uppnått målen i alla ämnen	76,6	77	76,6	77,3	77,4	
A2. Genomsnittligt meritvärde	209,3	209,6	208,8	210,6	211,4	
A3. Andel behöriga till gymnasieskolan (%) ³	88,9	88,8	88,2	87,7	87,5	

Samtidigt har behörigheten till något av de nationella programmen sjunkit något från 87,7 till 87,5 procent det senaste året. Även här skiljer sig pojkars och flickors resultat. Andelen pojkar som är behöriga har minskat med en halv procent, medan andelen behöriga flickor har ökat något.

I tabellbilagan till Öppna jämförelser redovisar vi för första gången indikatorer för ämnesproven i årskurs 3 och 6. I båda årskurserna gör eleverna nationella prov i svenska och matematik. För eleverna i årskurs 6 ingår även prov i engelska. Indikatorerna i Öppna jämförelser visar hur stor andel av eleverna som har nått kravnivån på samtliga delprov.

TABELL 4. Andel elever som nått minst G på ämnesproven i årskurs 3, 6 och 9

Matematik			Svenska			Engelska	
Åk 3	Åk 6	Åk 9	Åk 3	Åk 6	Åk 9	Åk 6	Åk 9
72	79	83	72	80	97	87	97

Genomgående är att flickor klarade proven i högre utsträckning än pojkar. Vi kan också se att färre elever klarade ämnesproven i årskurs 3 och 6 än i årskurs 9. Man skall dock vara försiktig med att jämföra resultaten mellan årskurserna. Dels för att proven inte är konstruerade för jämförelser sinsemellan, dels för att resultaten sammaställs på olika sätt i årskurs 3 och 6 jämfört med årskurs 9. Det går därmed inte att dra slutsatsen att de yngre eleverna presterar sämre än de äldre genom dessa resultat.

Större skillnader mellan elever – och skolor

Resultatutvecklingen går delvis åt olika håll. Samtidigt som fler elever får högre betyg och når målen i alla ämnen, sjunker andelen elever som har behörighet till gymnasiet. Detta indikerar ökade klyftor mellan de många elever som det går bra för och de elever som har svårt att klara de mest grundläggande kraven i skolan.

Skolverket har analyserat hur resultaten varierar mellan elever, skolor och kommuner över tid. Studien visar att den totala variationen mellan elevers resultat har ökat något sedan slutet på 1990-talet. Den största ökningen i resultatskillnader har dock skett mellan skolor. En del av ökningen kan förkla-

Not 3.

Avser behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram de senaste två åren. Dessförinnan grundläggande behörighet till nationellt program, dvs godkända betyg i ämnena svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik. Sedan hösten 2011 finns fyra olika behörighetsgrunder till de nationella programmen (A3–A6), varav behörighet till yrkesprogram utgör lägsta nivån.

ras med större skelsegregation som hänger samman med föräldrarnas utbildningsnivå men skolorna verkar också bli mer segregerade utifrån faktorer som inte syns i statistiken. En av Skolverkets teorier är att studiemotiverade elever (oavsett socioekonomisk bakgrund) i högre grad tenderar att utnyttja det fria skolvalet och dras till samma skolor. Många studiemotiverade elever på en skola leder till positiva kamrateffekter på elevernas studieresultat. Skillnaderna mellan skolor har inte ökat lika dramatisk för kommunala skolor som för fristående. Men de är ändå betydande.⁴

Variationen i kommuners resultat har däremot varit relativ oförändrad sedan slutet på 1990-talet och kommuntillhörighet förklarar endast en liten del av den totala skillnaden mellan elevernas resultat (mellan 1,5–3 procent). En liten ökning har dock skett under de senaste tre åren.⁵ Det finns således många andra faktorer som spelar betydligt större roll för variation i elevernas studieresultat än vilken kommun man är bosatt i.

INTERNATIONELL JÄMFÖRELSE

Skillnader mellan skolor, kommuner och länder står ofta i fokus i debatten om skolan. Därför är det intressant att ta del av följande fakta.

- › Sverige tillhör de länder i OECD som satsar mest på skolan. I snitt går 40 procent av kommunernas budget till skolan. Många länder med bättre resultat satsar mindre resurser än Sverige.
- › Storleken på svenska klasser i årskurs fyra som ingått i de senaste internationella undersökningarna är 23 barn. Flera länder med bättre resultat har större klasser. Det finns heller inget som tyder på att klasserna i Sverige har blivit större.
- › Nio av tio svenska elever undervisas av lärare som har lärarutbildning och knappt två tredjedelar av lärare med matematikinriktning. Det är höga siffror jämfört med de flesta länder, klart högre än framgångsnationer som Finland, Japan och Korea.⁶

Spridningen i kommuners genomsnittliga meritvärde

Vi har tittat närmare på resultatspridningen mellan kommunerna i Öppna jämförelser – Grundskola när det gäller det genomsnittliga meritvärdet i årskurs 9. Vår analys visar att kommunernas resultat är relativt stabilt spridda över tid. Möjligen har skillnaderna ökat något.

Diagram 2 på nästa sida ger en övergripande bild av spridningen när det gäller det genomsnittliga meritvärdet i årskurs 9 de senaste sex åren. Med utgångspunkt från resultat och likvärdighet är det bra om boxarna är sammanpressade och flyttas uppåt över tid.

Boxen för respektive år representerar värdena för de mittersta 50 procenten av kommunerna. Strecket i boxen representerar medianvärdet och de tunna strecken som strålar ut från boxarna visar vidden av de övriga kommunernas värden. Extremvärdena markeras som prickar.⁷

SKILLNADER OCH LIKVÄRDIGHET

Anders Böhlmark och Helena Holmlund, *20 år med förändringar i skolan: Vad har hänt med likvärdigheten?* SNS (2011). De stora skillnaderna mellan elevers resultat finns framför allt inom en skola snarare än mellan skolor. Skillnaden mellan skolor har dock ökat, medan vilken kommun man bor i fortfarande har relativt liten betydelse.

Läs mer på skl.se/ojgrundskola2013

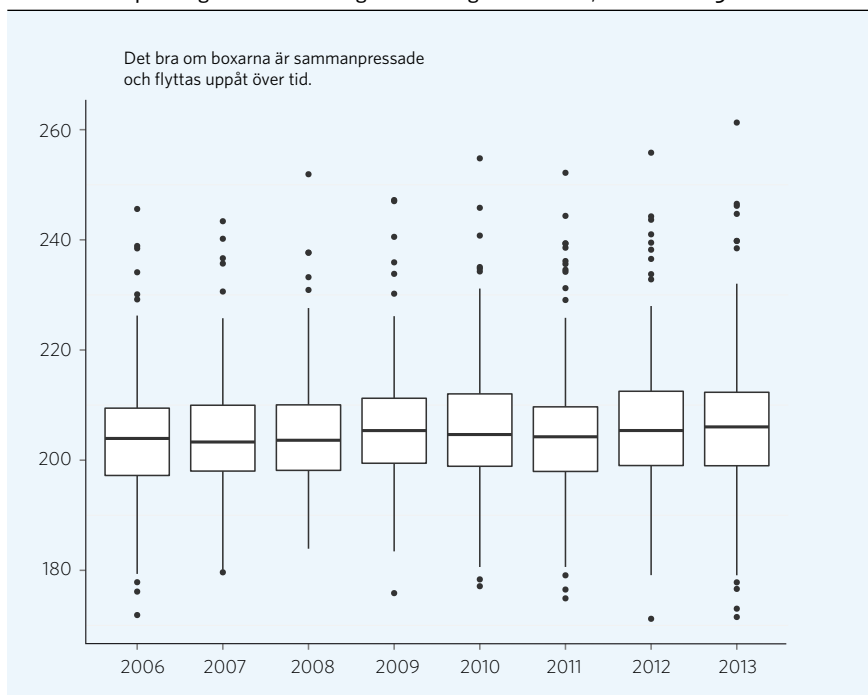
Not 4. Skolverket (2012), "Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid".

Not 5. Ibid.

Not 6. OECD (2012), "Education at a Glance 2012", Skolverket (2012) "PIRLS 2011, Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv. Fortsatt nedåtgående resultat.", Skolverket (2012), "TIMSS 2011: Svenska grundskoleelevers kunskaper i matematik och naturvetenskap i ett internationellt perspektiv", Håkansson, Jan, Sundberg, Daniel (2012), "Utmärkt undervisning – framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning".

Not 7. Som extremvärden bedöms här värden som ligger mer än 1,5 box utanför medianen.

DIAGRAM 2. Spridningen i kommuners genomsnittliga meritvärde, ÖJ 2006–2013

Vi kan se att hälften av kommunerna (i boxen) ligger relativt koncentrerade i intervallet kring 200–210 betygspoäng. Bland de kommuner som visas som punkter i diagrammet är dock skillnaden stor. Framförallt kan vi se att extrema resultatvärden ligger åt det övre hållet. Det finns alltså en liten grupp kommuner som redovisar kraftigt bättre resultat. En tendens är att gruppen har ökat med åren. Överlag är det dock till stor del samma kommuner. Att några kommuner sticker ut med väldigt bra resultat är positivt eftersom goda exempel kan inspirera andra.

Skillnader i resultat mellan flickor och pojkar

Utbildningen inom skolväsendet ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt lust att lära. Jämställdhet i skolan handlar om att skolan ska ge flickor och pojkar samma förutsättningar att utvecklas och må bra i skolan. Det handlar också om att ge både flickor och pojkar de förutsättningar som behövs för fortsatta studier, ett gott arbetsliv och för att de ska kunna delta i det demokratiska samtalet.

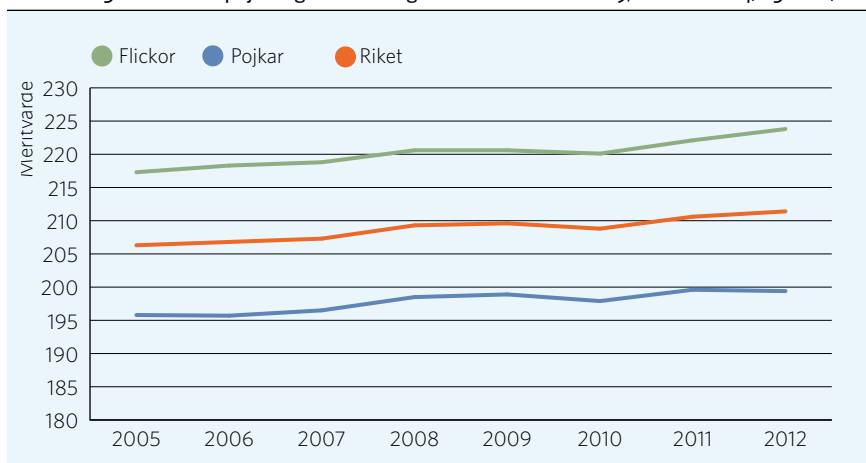
Flickor presterar bättre än pojkar i skolan. Skillnaderna består och ökar. Det senaste året har skillnaden mellan flickors och pojkars meritvärde ökat något i grundskolan. Flickornas genomsnittliga meritvärde i årskurs 9 ökade medan pojkarnas meritvärde låg kvar på samma nivå som läsåret 2010/11. Andelen pojkar som blir behöriga till gymnasieskolan är också lägre än andelen behöriga flickor⁸. Även om flickor generellt presterar bättre är det viktigt att komma ihåg att flertalet pojkar presterar väl och att många flickor inte klarar kunskapskraven i skolan.

KÖN OCH HUVUDMAN

I Excel-tabeller på webben redovisar vi de flesta av ÖJ-indikatorerna uppdelade efter kön och huvudman, skl.se/ojgrundskola2013

Not 8. Skolverket (2012), "PM - En beskrivning av slutbetygen i grundskolan våren 2012".

DIAGRAM 3. Flickors och pojkars genomsnittliga meritvärde i årskurs 9, läsåren 2004/05–2011/12

Teorier om varför flickor presterar bättre än pojkar

Det finns flera olika förklaringar och teorier om könsskillnader i studieresultat. En förklaring till flickornas bättre resultat kan vara att de lägger ned mer tid, arbete och engagemang i skolarbetet. En annan omdiskuterad teori är att det finns en ”antipluggkultur” som är vanligare hos pojkar. Könsskillnader i skolprestationer kan också ha sin grund i olika mognadsfaser. Flickornas tidigare utvecklingskurva kan i vissa åldrar ge en fördel framför pojkar i fråga om språk, uppmärksamhet och förmåga att upprätthålla ett målinriktat arbete.⁹ Något som i sin tur skapar mönster för skolarbetet som sitter i.

Att pojkar i genomsnitt mognar senare än flickor är ingen ny kunskap. Det är heller inget nytt att flickor som grupp presterar bättre i skolan – så har det varit länge. Att fenomenet med pojkars relativt sett sämre skolprestationer uppmärksammas på senare år, i Sverige och i en rad andra länder, kan ha flera förklaringar. En av dem är sannolikt att den skolpolitiska debatten numera är mer inriktad på elevernas skolresultat. En ytterligare förklaring kan vara att unga kvinnor genom sina höga studieresultat kommit att dominera antagningen till attraktiva gymnasieskolor och högskoleutbildningar. Därmed har effekterna av könsskillnaderna blivit mer påtagliga.

I årskurs 3 visade resultaten från ämnesproven att skillnaderna mellan flickors och pojkars resultat är större när det gäller ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk och mindre i matematik¹⁰. Förmågan att läsa och skriva är en viktig förutsättning för att eleverna ska kunna tillgodogöra sig undervisningen i de flesta av skolans ämnen. Det finns studier som visar på ett starkt samband mellan läsförmåga och skolframgång mätt i betyg.

En annan förklaring är att skolan och det omgivande samhället olika förväntningar på flickor och pojkar. Detta är problematiskt eftersom höga positiva förväntningar på alla elever är en faktor som visat sig leda till bättre resultat.

Vid satsningar på att bryta traditionella könstereotyper är det vanligare med åtgärder som syftar till att ändra på flickor än på pojkar. Projekt för att stimulera flickors intresse för teknik har sällan sin motsvarighet i projekt för att intressera pojkar för till exempel vårdyrken.¹¹

Att fenomenet med pojkars relativt sett sämre skolprestationer uppmärksammas på senare år, i Sverige och i en rad andra länder, kan ha flera förklaringar.

Not 9. Delegationen för jämställdhet i skolan, "Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan", SOU 2010:99.

Not 10. Skolverkets statistik för personal, skolor och elever läsåret 2011/12.

Not 11. Delegationen för jämställdhet i skolan, "Flickor och pojkar i skolan – hur jämställt är det?", SOU 2009:64.

Vad tycker eleverna?

För andra året redovisar vi resultaten för de gemensamma frågorna om elevernas syn på skolan och undervisningen. Frågorna presenteras som åtta indikatorer som både gör det möjligt att jämföra olika kommuner och ger en övergripande nationell bild av elevernas syn på skolan. Till årets Öppna jämförelser har 166 kommuner rapporterat resultat från sina elevenkäter. Det är 44 fler än i fjol. Sammanlagt har drygt 87 000 elever i årskurs 5 och 8 svarat på frågorna, vilket är cirka 27 000 fler än förra året.

Sammanlagt har drygt 87 000 elever i årskurs 5 och 8 svarat på frågorna.

De flesta elever är positiva till skolan

Diagram 4 på nästa uppslag visar hur eleverna ser på skolan och undervisningen i de kommuner som ingår i årets upplaga av Öppna jämförelser – Grundskola. Svaren avser elever som gick i årskurs 5 och 8 under läsåret 2011/12. De positiva svarsalternativen ”Stämmer helt och hållet” och ”Stämmer ganska bra” är gröna i tabellen. De negativa värdena är röda. Det sammanvägda resultatet fråga 1–7 är ett genomsnitt av de positiva svaren på samtliga sju frågor. Det blir därmed ett övergripande och sammanfattande resultat på de sju frågorna. I tabellbilagan är de positiva svarsalternativen sammanslagna, vilket är det värde som kommunrankingen utgår från (figur 1).

FIGUR 1. Svartalternativ

Stämmer helt och hållet Stämmer ganska bra Stämmer ganska dåligt Stämmer inte alls Vet inte	De positiva svarsalternativen utgör grunden för rankingen
---	---

7 FRÅGOR/**8 INDIKATORER****Trygghet**

1. Jag känner mig trygg i skolan.

Lust att lära

2. Skolarbetet gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer.

Inflytande

3. Lärarna i min skola tar hänsyn till elevernas åsikter.

Kunskap om målen

4. Jag vet vad jag ska kunna för att nå målen i de olika ämnena.

Stöd och hjälp

5. Lärarna i min skola hjälper mig i skolarbetet om jag behöver det.

Återkoppling

6. Jag får veta hur det går för mig i skolarbetet.

Höga förväntningar

7. Mina lärare förväntar sig att jag ska nå målen i alla ämnen.

Sammanvägt resultat

8. Sammanvägt resultat fråga 1-7

Svarsalternativ

- › Stämmer helt och hållet.
- › Stämmer ganska bra.
- › Stämmer ganska dåligt.
- › Stämmer inte alls.
- › Vet ej.

Not 12.

Määttä, S., Stattin, H. & Nurmi, J.E. (2006). "Achievement strategies in peer groups and adolescents' school adjustment and norm-breaking behavior." *I Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 273–280.

Not 13.

Skolverket (2012), "TIMSS 2011: Svenska grundskoleelevers kunskaper i matematik och naturvetenskap i ett internationellt perspektiv".

Resultatet visar liksom föregående år att eleverna har en positiv syn på skolan och undervisningen. Det sammanvägda resultatet på fråga 1–7 visar att nästan nio av tio elever i årskurs 5 har svarat med något av de positiva svarsalternativen. Andelen i årskurs 8 är drygt sju av tio.

Att elever i årskurs 5 är mer positiva till skolan och undervisningen är genomgående för samtliga frågor. Så var det även förra året. Orsakerna kan vara flera. De flesta lärare och elever håller nog med om att eleverna generellt är mer skoltrötta i årskurs 8. Vissa menar att motivationen sviktar som mest under detta läsår, och att elever i årskurs 9 blir motiverade av att arbeta mot slutbetygen. Äldre elever har sannolikt också högre krav på sina lärare och på skolan. Forskning visar att utvecklingsmässiga, psykologiska och psykosociala förändringar delvis förklarar nedgången i studiemotivation i högre åldrar. De yngre tonåren är ofta en turbulent tid då kompisar blir allt viktigare, samtidigt som vuxna inte längre har samma auktoritet.¹²

Många elever känner sig trygga och får stöd i skolarbetet

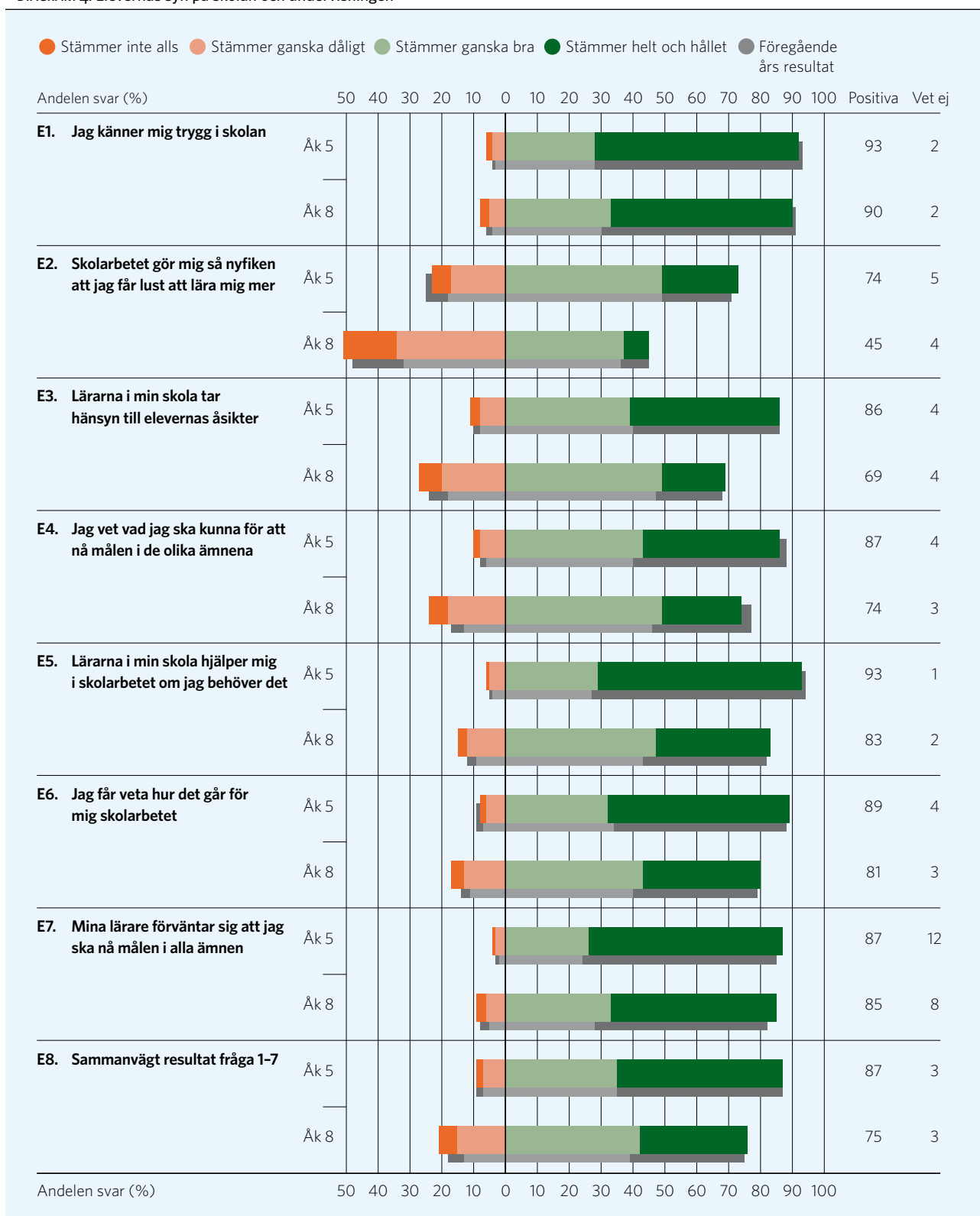
Några frågor som även i år utmärker sig är frågorna om trygghet respektive stöd och hjälp i skolarbetet (fråga 1 och 5) där en stor andel av eleverna är positiva både i årskurs 5 och 8. Nio av tio elever känner sig trygga i skolan och de allra flesta anser att de får stöd och hjälp av sina lärare.

Enligt senaste TIMSS-mätningen ligger Sverige i topp även internationellt när det gäller elevernas trygghet. Eleverna har fått svara på frågor om de har blivit utsatta för vissa typer av kränkande behandling i skolan. Jämfört med övriga EU/OECD-länderna visar resultaten att de svenska eleverna är tryggast av alla. I årskurs 4 uppger nästan sju av tio elever att de nästintill aldrig har blivit retade, utfrysta eller utsatta för fysiskt våld eller tvång. I årskurs 8 uppger nära åtta av tio samma sak. Motsvarande andel för EU/OECD var i genomsnitt cirka hälften i årskurs 4 och sex av tio i årskurs 8. Att elever generellt är tryggare i årskurs 8 är genomgående för EU/OECD-länderna i TIMSS.¹³

Det positiva resultatet bekräftar också Skolverkets attitydundersökningar som har visat att elever i svenska skolan är trygga. Samtidigt får vi inte glömma bort att nästan 1 av 10 inte känner sig trygg i skolan och att det gäller nolltolerans mot mobbning och kränkande behandling.

Lusten att lära är en fråga som fortfarande utmärker sig bland elevfrågorna i Öppna jämförelser, fast åt andra hållet. I årskurs 8 instämmer mindre än hälften (45 procent) av eleverna i påståendet "Skolarbetet gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer". Svaren stämmer överens med resultaten i Skolverkets *Attityder till skolan* där lärarens förmåga att engagera och skapa intresse är den fråga som eleverna är minst nöjda med. Att drygt hälften av de äldre eleverna menar att skolarbetet inte väcker lusten att lära, innebär att det finns mycket att förbättra när det gäller deras motivation.

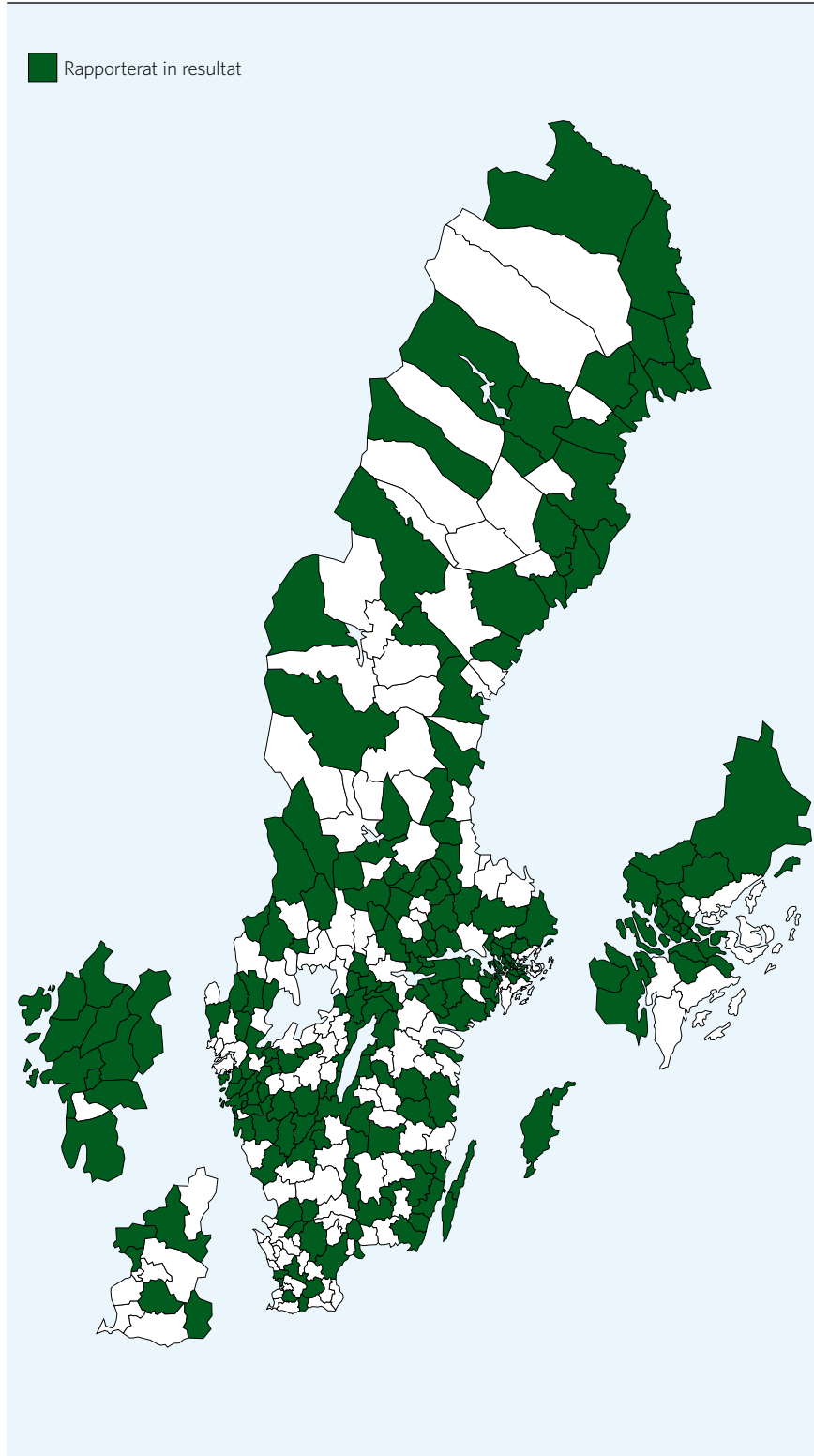
DIAGRAM 4. Elevernas syn på skolan och undervisningen

TABELL 5. Svarsunderlag

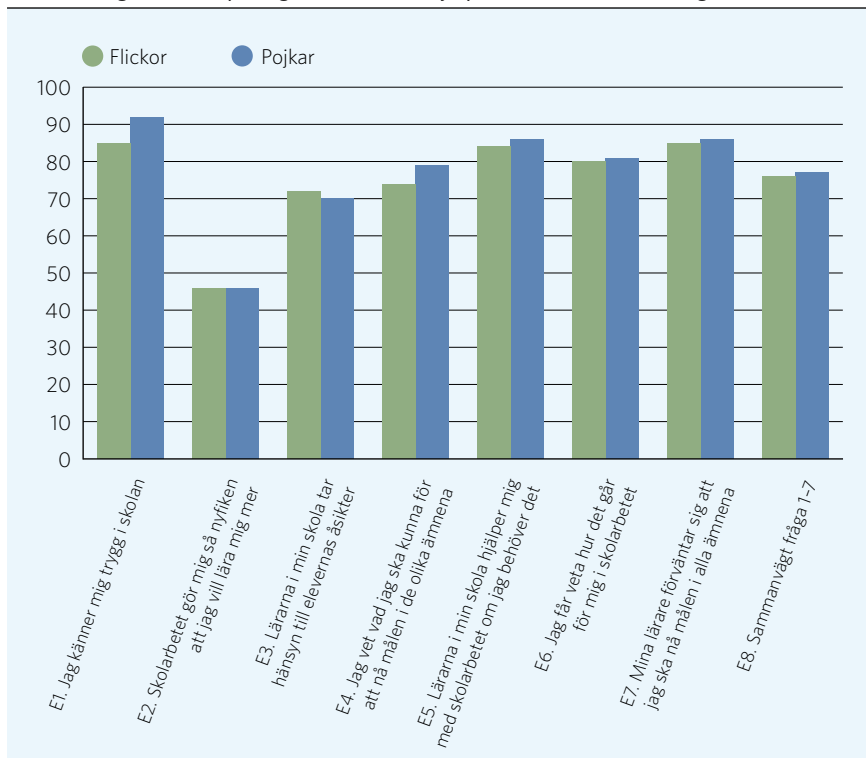
Svarsunderlag	2013	2012
Antal kommuner	166	122
Antal svarande elever (åk 5 och 8)	87 517	60 630
Svarsfrekvens i deltagande kommuner	76 %	76 %

KARTA 2. Kommuner som rapporterat in resultat till indikatorerna "Elevernas syn på skolan och undervisningen"

Överlag finns det inga större skillnader mellan hur flickor och pojkar har svarat på frågorna (se diagram 5). När det gäller påståendet ”Jag känner mig trygg i skolan” instämmer pojkar däremot i något högre grad än flickor. Samma skillnad finns i såväl årskurs 5 som 8.

DIAGRAM 5. Andel elever i årskurs 8 som svarat ”Stämmer helt och hållet” eller ”Stämmer ganska bra” på frågorna om eleven syn på skolan och undervisningen

När vi jämför med föregående år kan vi se att resultaten på nationell nivå är relativt stabila. Frågorna skiljer sig i de flesta fall bara med någon enstaka procentenhet och dessa skillnader som finns ska tolkas med försiktighet, eftersom underlaget delvis inte är detsamma. Det är inte samma kommuner som rapporterat resultat för läsåret 2011/12.

I tabell 6 på nästa sida presenteras presenteras de 20 kommunerna med högst sammanvägt resultat på de gemensamma elevfrågorna i årskurs 5 och 8. Det sammanvägda resultatet på elevfrågorna baseras på ett genomsnitt av andelen positiva svar (”Stämmer helt och hållet” och ”Stämmer ganska bra”) för samtliga frågor.

Boden och Vadstena är i topp i årskurs 5, tätt följda av många andra kommuner med goda resultat. I årskurs 8 är det Ragunda och Ödeshög i topp. Både Boden och Ragunda var i topp även förra året när det gäller det sammanvägda resultatet på elevfrågorna. Malung-Sälen, Svedala och Mönsterås är också kommuner som återkommer på topp-20. Flera kommuner har högt sammanvägt resultat när det gäller såväl årskurs 5 som årskurs 8. Det är Ulricehamn, Färgelanda, Malung-Sälen, Mönsterås, Ljusnarsberg och Vadstena.

TABELL 6. Topp-20 – sammanvägt resultat på elevernas syn på skolan och undervisningen

ÅRSKURS 5	Andel stämmer helt och hållet och ganska bra	ÅRSKURS 8	Andel stämmer helt och hållet och ganska bra
1 Boden	97	1 Ragunda	91
2 Vadstena	97	2 Ödeshög	91
3 Arvidsjaur	96	3 Härjedalen	90
4 Tranemo	95	4 Ulricehamn	89
5 Malung-Sälen	95	5 Färgelanda	88
6 Färgelanda*	95	6 Mönsterås	87
7 Mönsterås	95	6 Skara*	87
8 Lessebo	95	8 Svenljunga	87
9 Hallstahammar	94	9 Boxholm*	87
10 Nordmaling	94	10 Malung-Sälen	87
11 Kinda	94	11 Ljusnarsberg	86
12 Arjeplog	94	12 Karlsborg	86
13 Ulricehamn	94	13 Tingsryd*	86
14 Olofström	94	14 Kalix	86
15 Sölvesborg*	94	15 Kalmar*	85
16 Vimmerby	94	16 Vadstena	85
17 Nybro	94	17 Robertsfors	85
18 Hjo	93	18 Laxå*	85
19 Lekeberg	93	19 Mörbylånga	85
20 Ljusnarsberg	93	20 Svedala	84
Min-max	76-97	Min-max	55-91
Vägt medel	87	Vägt medel	75

* Svarefrekvens understiger 70 procent av eleverna i kommunen.

Samband mellan elevernas syn på skolan och undervisningen och studieresultat i kommunerna

Det finns ett stort egenvärde i att eleverna trivs i sin skola och är nöjda med undervisningen. Inte minst med tanke på att grundskolan är obligatorisk. Elevernas inställning till skolan kan också påverka studieresultaten. För att undersöka om kommuner med nöjda elever tenderar att ha bättre kunskapsresultat har vi ställt kommunernas resultat på elevfrågorna mot det genomsnittliga meritvärdet. En sådan regressionsanalys bör helst göras med individdata eftersom data på kommunnivå riskerar att dölja eventuella samband. Uteblivna samband i denna analys behöver inte betyda att frågorna inte påverkar resultaten på individnivå.

Analysen visar ändå att det finns signifikanta samband mellan några av frågorna och det genomsnittliga meritvärdet på kommunnivå. Den enskilda fråga som har det starkaste sambandet är ”Jag känner mig trygg i skolan”

(R2 0,11). Analysen visar att kommuner med tryggare elever tenderar att ha ett högre meritvärde.

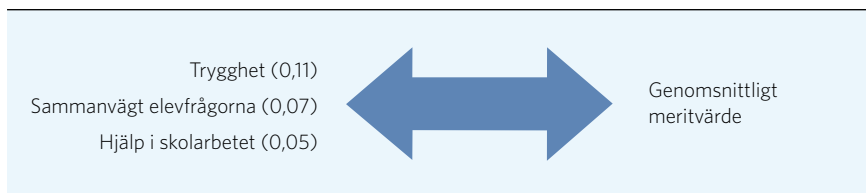
Det finns också ett samband mellan det upplevda stödet från lärarna, ”Lärarna i min skola hjälper mig i skolarbetet om jag behöver det” och det genomsnittliga meritvärdet (R2 0,05). Slutligen samvarierar också det sammanvägda resultatet på de sju frågorna med studieresultatet (R2 0,07).

De relativt låga R2-värdena ska tolkas som att det finns mycket annat som också påverkar meritvärdet som inte finns med i denna analys (ett perfekt samband har R2-värdet 1).

R2-VÄRDE

R2-värdet visar regressionens förklaringskraft, det vill säga hur mycket av den beroende variabeln (genomsnittligt meritvärde) som förklaras av de oberoende variablerna (elevfrågorna). Ett absolut samband ger R2-värdet 1.

FIGUR 2. Samband mellan elevernas syn på skolan och undervisningen och studieresultat i kommunerna

Denna analys säger inget om den så kallade ”riktningen” på sambandet, det vill säga om ökad trygghet ger bättre resultat eller om bra resultat gör eleverna trygga. En rimlig tolkning är att de påverkar varandra i båda riktningarna.

Hur motiverar skolan eleverna?

En av skolans största utmaningar är att få eleverna att vilja lära för att det är roligt nu och inte för att de har nytta av kunskapen vid ett provtillfälle eller senare i livet.

”How do we get our children to feel they are living their lives and not just prepare themselves for it”

Richard Gerver, prisbelönt rektor och inspiratör för brittisk skola.

Se Richard Gerver på urplay.se.
Skolans drivkrafter: Att leda in i det okända.

I årets rapport har vi valt att titta närmare på elevernas motivation. Vi ger också en inblick i vad forskningen säger om elevers motivation och lärande. I tre reportage lyfter vi fram olika perspektiv som har med elevernas motivation att göra. Vad är det som gör att Ragunda har Sveriges mest motiverade elever i årskurs 8? Två år i rad. Varför menar Aspuddens skola i Stockholm att elevernas engagemang är avgörande för att öka arbetsron?

Ungefär 1 300 elever tvångsvårdas varje år inom Statens institutionsstyrelse, SiS. En tredjedel är flickor och en tredjedel är i grundskoleåldern. Vad kan den vanliga skolan lära av skolverksamheten på SiS där många elever har erfarenhet av skolmisslyckande och är svårmotiverade?

TABELL 7. Skolarbetet gör mig så nyfiken att jag vill lära mig mer (Topp-10 åk 5 resp åk 8)

ÅRSKURS 5	Andel: Stämmer helt och hållet och stämmer ganska bra	ÅRSKURS 8	Andel: Stämmer helt och hållet och stämmer ganska bra
1. Ragunda	97	1. Ragunda	90
2. Askersund	94	2. Vara	86
3. Tranemo	91	3. Ulricehamn	82
4. Lessebo	91	4. Ödeshög	81
5. Bengtsfors	90	5. Båstad	71
6. Hallstahammar	88	6. Karlsborg	70
7. Sävsjö*	88	7. Svenljunga	66
8. Hjo	87	8. Skara*	64
9. Nybro	87	9. Lekeberg	64
10. Ulricehamn	87	10. Vänersborg	64
Min - max	40-97	Min - max	19-90
Vägt medel	73,6	Vägt medel	45,4

* Svarefrekvens understiger 70 procent av eleverna i kommunen.

Läs om Ragunda på sid. 30–32.
Här är alla elever sedda.

En ny Attityder till skolan kommer 2013

I Skolverkets *Attityder till skolan* handlar vissa frågor om elevers intresse och engagemang i skolan. Den senaste undersökningen från 2009 visar att sju av tio lärare tycker att elevernas intresse och engagemang är mycket eller ganska bra. Andelen är oförändrad sedan föregående mätning, men har ökat något jämfört med undersökningarna 2000 och 2003. Andelen lärare som är nöjda med elevernas intresse och engagemang minskar dock ju äldre elever läraren undervisar. Av lärarna som undervisar i grundskolans årskurs 1–3 tycker 87 procent att elevernas engagemang är mycket eller ganska bra. Motsvarande andel bland lärarna i årskurs 7–9 är 69 procent.

Lärarnas förmåga att engagera och skapa intresse är över tid den fråga som eleverna är minst nöjda med.

Årskurs 4–6

- › Drygt hälften (56 procent) tycker att alla eller de flesta lärarna kan få dem intresserade av ett ämne
- › En fjärdedel svarar att få eller inga lärare har den förmågan.

Årskurs 7–9

- › Två av tre elever tycker att alla eller de flesta av lärarna lyckas engagera dem i skolarbetet.
- › 17 procent anser att få eller inga lärare lever upp till detta.

Rapporten *Attityder till skolan* visar att de flesta elever, men inte alla, bryr sig om skolan. Siffrorna har varit relativt konstanta vid de senaste mätningarna. Åtta av tio grundskoleelever i årskurs 4–9 svarar att de bryr sig mycket om skolarbetet. I samtliga elevgrupper svarar en större andel flickor än pojkar att skolarbetet engagerar dem.

Andra undersökningar visar hur elevernas motivation och intresse spelar roll för deras prestation i ett ämne. En jämförelse av flickors och pojkars inställning till olika ämnen med betygsskillnaderna visar ett tydligt samband. Detta återspeglades i betygsstatistiken i alla ämnen där Skolverket noterade en tydlig könsskillnad i inställning. Den största könsskillnaden i betyg fanns till flickors fördel i till exempel svenska och bild, vilket är ämnen som fler flickor än pojkar anser intressanta. Det omvända gäller för ämnena idrott och hälsa, matematik och fysik där pojkar presterar relativt väl och också ser som mer intressanta ämnen.¹⁴

Skolverkets analys av *PISA 2000* visar elevernas positiva inställningar till lärande är en viktig grundförutsättning för goda prestationer. Resultaten visar till exempel att den grupp som har det största läsintresset presterar betydligt bättre än andra grupper. I Sverige har faktorer som läsintresse och självförtroende stor betydelse för resultaten. Skillnaden i elevers inställningar till lärande är liten mellan länder. Skillnaderna mellan skolor inom ett land är också relativt små. Däremot kan det finnas stora variationer inom skolor.¹⁵

Analysen visar också att elever som har föräldrar vars yrken har hög social status är starkare i de tre aspekterna; motivation, självförtroende och inlärningsstrategier. De elever som har föräldrar med lågstatusyrken, men ett intresse för läsning, hindras dock inte av sin sociala situation. Skolverket drar därför slutsatsen att intresse är en viktigare faktor än socioekonomisk tillhörighet för läsprestationer.¹⁶

I samtliga elevgrupper svarar en större andel flickor än pojkar att skolarbetet engagerar dem.

Not 14.
Delegationen för jämställdhet i skolan, "Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan", SOU 2010:99.

Not 15.
Skolverket (2004), "Att lära för livet: elevers inställning till lärande – resultat från PISA 2000".

Not 16.
Ibid.

RAGUNDA KOMMUN

Här är alla elever sedda

Sveriges mest motiverade elever finns i Ragunda kommun. Nästan alla elever känner lust för skolarbetet och vill lära sig mer. Text: Lotta Nylander, Trapets Media

I JÄMTLÄNSKA RAGUNDAS KOMMUNHUS i byn Hammarstrand finns en uppstoppad björn. Ragunda-björnen var på sin tid Skandinaviens största brunbjörn och berömd långt utanför Jämtlands gränser.

Idag utmärker sig Ragunda kommun genom att ha Sveriges mest motiverade elever. 2012 höll 97 procent av femmorna med om påståendet: ”Skolarbetet gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer”. En stor skillnad jämfört med riksgenomsnittet på 74 procent. Ännu mer anmärkningsvärt är engagemanget hos eleverna i årskurs åtta. 90 procent av åttorna i Ragunda känner nyfikenhet och vill lära mer. Genomsnittet för Sverige är 45 procent. Ungefär likadant såg det ut 2011.

– Här är alla elever sedda, säger **Kicki Eriksson** rektor på 6–9 skolan Anders-Olof, som förklaring till varför eleverna är så engagerade i skolarbetet.

Vi dricker kaffe på hennes arbetsrum. Utanför ligger det lilla samhället utspritt längs landsvägen. Vita berg i väster och Anders-Olof skolan och Kullstaskolan, en F-5-skola bokstavligen placerade mitt i byn. Två skolor till finns i kommunen, Hansåkerskolan i byn Stugun och Järåskolan i Bispgården.

Kicki Eriksson kom hit från Stockholm för fyra år sedan och med henne kom arbetslag istället för ämneslag, fördjupat mentorskap och ämnesintegration.

”90 procent av åttorna i Ragunda känner nyfikenhet och vill lära mer. Genomsnittet för Sverige är 45 procent.”

Hon säger att eleverna är omringade av arbetslagen där mentorn har en nyckelroll. Det går inte att skolka, det märks direkt, och för en elev som inte orkar med teoriämnen hela dagen finns ofta möjligheten att jobba praktiskt. Eleven i arbetslagets centrum, det ser Kicki som en av förutsättningarna för motivation.

– Mentorskapet är grunden, för mentorn har total koll på alla ämnen och alla beteenden på lektionerna. Återkopplingen till eleverna är avgörande. Går det bra i ett ämne berättar mentorn det så fort han eller hon möter eleven.

Närhet. Trygghet. Dialog. Det är ord som Kicki Eriksson använder ofta.

– Det jätteviktigt. Minsta lilla bra du gör ska du få feedback på.

Det gäller inte bara i relationen till eleverna utan också lärarnas förhållande till varandra. Kicki har sett till att hela kollegiet får gå på kurs för att öva på att ge återkoppling till varandra. Hon säger att alla behöver bekräftelse – oavsett om du är lärare eller elev.

Hur många elever en mentor har varierar, någon har bara tre – om eleverna och deras föräldrar behöver mycket stöd. Andra kan ha tio.

– Man är mentor på olika vis. Vi tittar på den individuella eleven innan vi delar ut mentorskapet.

Det knackar på dörren och **Tommy Johannesson** kommer in. Han är rektor för Järåskolan och Kullstaskolan, de två F-5-skolor vars elever kommer till Anders-Olof skolan i sexan.

Vi talar om betydelsen av trygghet för att skapa motivation, hur ser du på det?

– Jag driver ju stenhårt tryggheten. Att vara trygg i klassrummet och med din lärare är förutsättningen för att undervisningen ska fungera. Vi ska se varje

elev. Jag som rektor kan till exempel namnen på alla elever. De ska känna att de betyder något. Om motsatsen inträffar, att jag inte blir sedd – då är jag ju ingen i skolan.

Kan man koppla trygghet till förbättrade resultat?

– Det är jag övertygad om. Jag fick det dessutom bekräftat igår när jag var inne på barnrehabiliteringen. Två av våra elever som går där har legat på särskolenivå förut men har nu utvecklats fantastiskt. Det beror just på att de känner sig trygga, de upplever att de duger för de som de är, säger Tommy.

Nästa aspekt som Kicki och Tommy vill lyfta fram är betydelsen av att lärarna är engagerade i sitt ämne.

– Vi bollar med kollegor, hur tänker du, vad brinner du för? Vi har jobbat medvetet med detta under flera år. Är man intresserad av SO – ja då ska man ha mycket SO, säger Tommy.

Kicki håller med. Engagerade lärare ger engagerade elever. Och tvärtom, fortsätter Tommy. Att skapa motivation handlar också om att utgå från elevernas nyfikenhet.

– Vi vill fånga lusten att lära och i det ligger att ge utrymme för elevernas egna intressen.

Kan motivationen hålla i sig i de kommande årskullarna?

– Det vet man aldrig, alla elevgrupper är olika. Men jag tror det, för vi har lärare som brinner, säger Kicki stolt.

SO- svenska- och bildläraren **Eva Wiberg** på Anders-Olof skolan jobbar just nu med temat industriella revolutionen. Det är en intensiv period där ämnena svenska, engelska, matte, NO och SO är integrerade. Tillsammans med NO-läraren **Birger Ajax** och **Carina Berglund**, lärare i hem och konsumentkunskap, SO och bild, funderar hon över vad som gör deras elever sverigebäst i lust att lära. Eva lyfter fram ämnesintegrationen.

– Ja, jag tror att det kan vara en orsak. Eleverna får till sig kunskapen på så många sätt att de till sist måste förstå. När vi jobbar integrerat går det också lättare att anpassa undervisningen till varje individs behov.

De tre lärarna betonar vikten av att eleverna kan

Rektor Kicki Eriksson. Foto: Ragunda kommun

välja arbetssätt och att de erbjuds olika typer av uppgifter.

– Om någon säger att den inte klarar av en uppgift kan man alltid diskutera: vad vill du göra? Vad blir bäst för dig? Kanske kan du se en film eller lyssna på läroboken istället.

Birger har varit NO-lärare i snart 40 år. Han ser hur elevernas engagemang har vuxit men tillägger att kanske förlorar de allra duktigaste på det temabaserade arbetssättet, som ofta bedrivs i projektform. Jämfört med traditionell undervisning kan det vara svårare att möta deras behov av utmaningar.

Carina framhåller att hon som lärare måste stödja eleverna i att tro på sig själva.

– När eleverna i hem- och konsumentkunskap frågar ”hur smakar det här, hur ser det ut?” Då svarar jag alltid, ”vad tycker du?” Jag säger aldrig: det här smakar inte bra. Det tror jag ger elever som vågar experimentera.

Birger och Eva nickar instämmande.

– Det blir ett sökande för eleverna, och när de hittar rätt då blir det sådan tillfredsställelse, säger Birger.

Hur viktig är er relation till eleverna för att de ska vara motiverade?

– Den är allt! Säger Eva och Carina i kör. Därför jobbar vi väldigt mycket med feedback, både till eleverna och mellan oss lärare.

– Att ge beröm har jag blivit bättre på de senaste åren, inflikar Birger. Jag har varit väldigt restriktiv tidigare. Nu för tiden försöker jag hinna säga något positivt till varje elev under varje lektion. Då blir det ett flow, man får vetgiriga elever som inte är rädda för att fundera högt. Förr var attityden: frågar jag så tror läraren att jag är dum i huvudet.

Idag har niorna haft nobellunch och stämningen är högtidlig med flickor i långa klänningar och pojkar i kostym. Nobellunchen är en av skolans återkommande traditioner. Andra är nattorientering och kanotläger. Man ger också plats för fiske och jakt. På många sätt är Anders-Olof skolan medelpunkten i byn Hammarstrand. Det är ingen slump.

– Ragunda kommun är liten med hög kommunal-skatt, hög arbetslöshet och företag som lägger ner. Det gör att vi på skolan känner att vi ska visa att här på skolan är det i alla fall bra. Det ska vi inplantera i eleverna. Då kan de tro på framtiden, säger Carina.

Nobellunch för niorna. Värdepåret Emma Sahlin och Fredrik Damgren.
Foto: Hilda Lindström

”Nu för tiden försöker jag hinna säga något positivt till varje elev under varje lektion.”

NO-läraren Birger Ajax

RIKTLINJER RAGUNDA

5 riktlinjer för arbetet på Kullstaskolan och Anders-Olof skolan i Ragunda kommun.

- › **Ett nära mentorskap mellan personal och elever.** Alla elever har någon som vet allt om deras studier, oavsett ämne. Mentoreorna känner även elevernas vårdnadshavare väl.
- › **Alla elever får synas utifrån den nivå de befinner sig på.** Med ett flexibelt schema finns det möjlighet för lärarna att ge mer tid till de som behöver.
- › **Varierat lärande.** Eleverna kan studera utifrån olika lärstilar och i undervisningen varvas praktiska och teoretiska moment.
- › **Ämnesintegration.** För att väcka elevernas nyfikenhet är det viktigt att eleverna får svar på alla sina frågor inom ett område, oavsett disciplin.
- › **Ett väl fungerande arbetslag** – att utnyttja arbetslagets kompetens och stödja varandra i allt som sker på skolan.

Punkterna är sammanställda av Kicki Eriksson på Anders-Olof skolan.

Forskning om elevers motivation och lärande

Många studier visar en koppling mellan elevers motivation att lära i skolan och deras skolprestationer. Här presenterar vi slutsatser från forskning om elevers motivation och lärande. Hur bör vi se på begreppet motivation? Vad i undervisningen och skolmiljön påverkar elevers lust att lära?

Vad är motivation?

Det är lätt att se motivation som något som beror på den enskilde, att det är en individuell egenskap. Aktuell forskning visar istället att motivation skapas i ett socialt samspel, i relationer mellan människor. Motivation är inte heller ett konstant tillstånd, utan något som förändras och är beroende av sammanhang, specifika händelser och känslor.¹⁷

Forskningen visar man måste se motivation som en del i en större helhet och inte som något som kan särskiljas från lärande, sociala sammanhang, olika typer av skoluppgifter eller elevers intressen. Denna definition ligger i linje med den förskjutning vi kan se i forskningen om elevers lärande generellt. Framgångsrikt lärande är inte en individuell aktivitet som bygger på att passivt ta emot kunskap och information, utan handlar istället om ett aktivt kommunicerande deltagande.¹⁸

Detsamma gäller synen på elevers förmågor, där forskning visar att begåvning inte kan betraktas som något medfött och statiskt. Istället måste vi tala om barns förmågor som inlärd och utvecklingsbara, och som något som går att påverka genom undervisning.¹⁹

Motivation är en inre process som vi inte direkt kan observera. Därför är det ett komplext begrepp som inte är lätt att mäta.²⁰

Det kan också vara så att benämningen ”icke-motiverad” hänger ihop med bristande samstämmighet mellan själva beteendet och yttre krav och förväntningar. Man har helt enkelt olika referensramar och perspektiv. Ett exempel är undersökningar som visar svaga statistiska samband mellan elevers egna och lärares bedömningar av elevers personlighet och beteende.²¹

Hur kan lärare motivera sina elever?

Om motivation är resultatet av ett samspel och inte något som är givet hos en enskild elev, är det intressant att fråga sig hur motivation uppstår och påverkas av undervisningen.

I forskningsöversikten *Utmärkt undervisning – framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*, visar Jan Håkansson och Daniel Sundberg att det finns starka belägg för kopplingar mellan motivation och:

- › Tydligt kommunicerade förväntningar och fokus på motiverande, konstruktiva budskap om framgång och misslyckande från lärare till elev.
- › Informativ återkoppling från lärare till elev och mellan elever.
- › Positivt och uppmuntrande klimat.
- › Effektiva strategier från lärare, till exempel när det gäller val av uppgifter, hur dessa anpassas och förklaras.

Aktuell forskning visar istället att motivation skapas i ett socialt samspel, i relationer mellan människor.

Not 17.
Perry, N.E., Turner, J.C., Meyer, D.K. (2006) "Classrooms as contexts for motivating learning." I *Handbook of educational psychology 2*.

Not 18.
Håkansson, Jan, Sundberg, Daniel (2012) "Utmärkt undervisning – framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning".

Not 19.
Skolverket (2012) *Högpresterande elever, höga prestationer och undervisningen. En rapport om hur elever uppnår höga resultat och förhållandet mellan begåvning och motivation*.

Not 20.
Giota, Joanna (2002) "Skoleffekter på elevers motivation och utveckling. En litteraturoversikt." I *Pedagogisk forskning i Sverige 2002*, årg 7, nr 4.

Not 21.
Ibid.

**FORSKNING OM
UNDERVISNING OCH
LÄRANDE**

Jan Håkansson och Daniel Sundberg har gjort en studie av ett stort antal svenska och internationella forskningsöversikter om undervisning och lärande. *Utmärkt undervisning – framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning* (2012), är den mest omfattande studien hittills i Sverige inom detta område.

Hur höga eller låga förväntningar påverkar eleverna har uppmärksammats de senaste åren. Ett sådant exempel är om lärare tillskriver elever olika roller som klassens buse eller klassens ljushuvud.

Forskning om klassrumsuppgifter som stödjer elevmotivation visar att uppgifter inte är isolerade företeelser som skapar motivation eller inte. Det handlar istället om ett samspel mellan elever, uppgifternas karaktär, undervisningen och det sociala stödet i klassrummet.

Vi vet att lärandemiljö och uppgifter behöver vara utmanande, men realistiska. Uppgifter och aktiviteter ska ha en viss svårighetsgrad och kunna lösas med lite ansträngning. Svårighetsgraden ska inte vara för låg att uppgifterna blir tråkiga, men inte heller så hög att de skapar ångest. Om förväntningar, krav och uppgifter är för svåra visar forskning att elevernas motivation riskerar att minska. Om elever känner rädsla och för hård press lär de sig på ytan, men inte på djupet.²²

Johan Hattie pekar på att rimliga krav och förväntningar dock inte är tillräckligt i sig. För att nå målen behövs det även ett inre engagemang och ansträngning. Hattie konstaterar att en mängd forskning visar att alltför många elever är fysiskt närvarande – men mentalt frånvarande – i klassrummet. Han noterar också att det är lättare att ”avmotivera” elever än att motivera dem.²³

”Att motivera de ungdomar som känner sig omotiverade hör till det svåraste med läraryrket.”²⁴

Åsa Falk-Lundqvist, lektor vid Pedagogiska institutionen vid Umeå universitet

Hur skapar då läraren ett inre engagemang hos eleverna? Forskningen visar att undervisningen måste anpassas och förklaras utifrån ett sammanhang. Läraren kan alltså hjälpa eleverna att känna att skolans uppgifter och aktiviteter är relevanta och meningsfulla för dem i deras lärande och utveckling. I detta sammanhang är det viktigt hur uppgifterna introduceras för eleverna. Motivationen påverkas också av om läraren utgår från elevernas egna erfarenheter och förståelse av det som händer i klassrummet. Elevernas motivation ökar om de har möjlighet att göra egna val och utmanas i att utveckla olika sätt och strategier att lära.²⁵

Forskningen framhåller alltså vikten av att eleverna möter en socialt stödjande undervisning och ett klimat där höga förväntningar kombineras med motiverande budskap. Återkoppling, som låter eleverna förstå att misstag är naturligt och att själva ansträngningen är viktig, hjälper dem att utveckla sitt lärande. Att uppmärksamma och berömma att eleverna har ansträngt sig för att göra en uppgift, har visat sig mer gynnsamt för motivationen än att bara berömma resultatet. Det handlar alltså om att skapa ett tillåtande klimat där elever inte straffas eller förödmjukas för att de gör fel, har olika sätt att lära sig eller behöver längre tid på sig.²⁶

Studier visar också att det finns skillnader mellan pojkar och flickor inom

Not 22.

Se t.ex. Håkansson & Sundberg, 2012 och Giota, 2002.

Not 23.

Sveriges Kommuner och Landsting (2011) "Synligt lärande – presentation av en studie om vad som påverkar elevers studieresultat."

Not 24.

Ifous: <http://ifous.se/programomraden-forskning/referat-kick-off-seminarium-entreprenoriellt-larande/>

Not 25.

Ibid.

Not 26.

Ibid.

detta område. Både flickor och pojkar ställs inför egna och andras prestationskrav, men möter dessa krav på olika sätt. En teori är att pojkar oftare väljer att avvisa kraven och låter bli att försöka, medan flickor väljer att arbeta hårt med stress som konsekvens. Forskning visar att flickor oftare drivs av lärandemotiv, vilket innebär att de lär sig för sin egen skull av intresse eller av plikt. Pojkar drivs oftare av prestationsmotiv, vilket innebär att de söker bekräftelse och vill visa omvärlden att de är smarta och kompetenta. Konkurrens och tävlan framstår som viktig för fler pojkar och kan sporra till prestation, men eventuellt innebär detta att misslyckande upplevas mer socialt kostsamt och därför måste undvikas.²⁷

Kamrater och skolmiljö påverkar elevernas motivation

När det gäller motivation och elevers känsla av tillhörighet och sociala band finns det tydliga samband. Motivation påverkas negativt av skolmiljöer där eleverna känner sig utanför, inte respekterade och orättvist behandlade av sin lärare och kamrater. Stöd från lärare innebär nödvändigtvis inte att elever engagerar sig i sina studier. Nära och konfliktfria relationer mellan lärare och elever gynnar dock motivationen och skyddar dessutom elever i riskzonen. En omhändertagande och stödjande skolmiljö är särskilt viktig när eleverna upplever oro eller press.²⁸

Forskning visar att krav på att eleverna ska anpassa sin inre värld och verklighet till de vuxnas förväntningar bidrar till att elever tappar sin egen motivation att lära. Ett hinder är att vuxna ofta ser eleverna utifrån ett begränsat perspektiv, det vill säga enbart som elever i skolan. För att vuxna ska kunna nå eleverna, krävs att de också reflekterar över och tar hänsyn till elevernas totala livssituation, tankar och erfarenheter.²⁹

Forskningen intresserar sig också för kamratstödet betydelse för elevers motivation att lära. Relationer med klasskamrater skapar i sig känslor av tillhörighet, men gynnar inte alltid engagemang i skolarbetet. Effekten av känslor som bygger på kamratrelationer, varierar beroende på vilka

Både flickor och pojkar ställs inför egna och andras prestationskrav, men möter dessa krav på olika sätt.

Not 27.
DEJA SOU 2009:64.

Not 28.
Håkansson & Sundberg, 2012.

Not 29.
Giota, 2002.

MOTIVATION I OLIKA ÅLDRAR

Läs i Öppna jämförelser - Grundskola 2012 om om hur lärarna i Mayfield City Schools i Ohio, USA jobbar med att motverka att elever tappar entusiasm och motivation med stigande ålder.

Not 30.

Skolverket (2012) *Högpresterande elever, höga prestationer och undervisningen. En rapport om hur elever uppnår höga resultat och förhållandet mellan begåvning och motivation.*

Not 31.

Ibid.

Not 32.

Määttä, S., Stattin, H. & Nurmi, J.E. (2006). "Achievement strategies in peer groups and adolescents' school adjustment and norm-breaking behavior." I *Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 273-280.

normer och förhållningssätt som finns i de grupper elever söker upp och ingår i. Ser gruppen skolan som viktig eller inte? Kamraterna och vad som händer i gruppen avgör alltså huruvida tillhörigheten gynnar skolengagemanget eller inte.³⁰

Känslor av tillhörighet i skolan är psykologiskt viktigt för alla elever, oberoende ålder. Effekterna på motivationen beror dock på elevernas utveckling. Utvecklingsmässiga, psykologiska och psykosociala förändringar förklarar delvis den tydliga nedgången i studiemotivation vid skiftet till högre stadier. De yngre tonåren är ofta en turbulent tid då kompisar blir allt viktigare, samtidigt som vuxna inte längre har samma auktoritet. Påverkan av kamrater i relation till hur man förhåller sig till vuxna förändras helt enkelt i denna ålder.³¹

En studie av 287 ungdomar, 14–15 år, visar att den enskilde elevens och kamratgruppens förhållningssätt kan förutsäga både skolresultat och normbrytande beteende. Denna kedja börjar med att elever förväntar sig att de ska misslyckas, undviker uppgifter och därefter går över till ett normbrytande beteende. Resultaten visar även att flickor generellt är mer influerade av sina kompisar än pojkar. Kompisars normbrytande beteende har en mer direkt effekt på flickors skolanpassning och en mer indirekt effekt på deras skolresultat. Om kompisar undviker att göra skoluppgifter påverkar det flickors betyg. Detta samband finns inte hos pojkarna. Forskarnas förklaring är att flickor i regel har mer intima och nära relationer än pojkar och att flickor i högre grad erkänner vikten av kompisars uppfattningar.³²

En tydlig slutsats från forskningen är att sociala relationer både mellan lärare och elev och mellan kamrater är viktiga för elevers kunskapsresultat. Forskningen visar också att läraren har stor möjlighet att påverka hur detta samspel ser ut och förändras.

Det pedagogiska samtalet i fokus

Mer tid för samtal och gemensam planering, regelbundna utvärderingar av lektionerna och coachning lärare emellan. Aspuddens skola har utvecklat en modell för skolutveckling där eleven alltid finns i centrum. Text: Lotta Nylander, Trapets Media

PÅ ASPUDDENS SKOLA söder om Stockholm arbetar man varje år med en övergripande fokusfråga. Det här året är det elevengagemang.

Den har silats fram i det som rektor **Maria Radway** kallar skolans ”nya infrastruktur” och som kan vara det goda exemplet på hur organisation, pedagogik och arbetet för att öka elevernas motivation kan hänga ihop.

På många sätt är Aspudden en typisk svensk skola. Elevernas socioekonomiska bakgrund är genomsnittlig, meritvärdena är genomsnittliga för Stockholm (dock lite högre än i övriga landet), liksom antalet elever med utländsk bakgrund.

Det senaste året har man arbetat intensivt med att forma en ny arbetsmodell som består av en sammanmältning av två metoder för skolutveckling.

Dels en av typ av klassrumsobservationer – så kallade instructional rounds- som man arbetat med i några år och som utvecklats vid universitetet i Harvard. Det innebär att lärare eller skolledare förut-sättningslöst registrerar vad som sker under en lektion. Resultaten bearbetas sedan på en studiedag för att utmynna i konkreta arbetsområden.

Den andra metoden har Aspudden fått ta del av för att skolan är så representativ. Det kvalificerade den till att som en av två skolor i Stockholm vara med i det så kallade PRIO-projektet som genomförts tillsammans med Stockholms stad och SKL i samarbete med managementbolaget McKinsey & Company.

PRIO-projektet vände upp och ner på det mesta. Starten gick i januari 2012 och fyra månader senare rullade ett nytt arbetssätt igång.

Mi Lodell, lärare i svenska och SO, ämnesutvecklare och utvecklingsledare säger att förändringen var blixtnabb. Och det var bra.

– Det var en förutsättning för att det skulle bli

något. Hade vi följt en vanlig organisation, ja, då hade det tagit tre år. Det var många som sa att vi skulle gå i små steg och låta förändringarna få verka in. Men hade vi gjort så hade ingenting hänt.

”Hur disponeras arbetstiden?” Det var den stora frågan.

– En av de första åtgärderna var att klocka arbetstiden. Då såg vi att vi hade nästan ingen samplanering, ingen handledning, ingen coachning. Och på våra möten användes bara två procent av tiden till att diskutera pedagogiska frågor. Resten var ren information, säger Maria.

Informationen drar man nu snabbt på korta gemensamma möten, på så sätt frigörs tid för de pedagogiska samtalen. Ämneskonferenserna har blivit fler, sammanlagt en halvdag tre gånger per termin samt en timme per vecka enligt ett rullande schema. En timme i veckan planerar alla lärare samtidigt.

– Den timmen är helig, säger **Sandra Winkler**, Ma/NO-lärare och precis som Mi ämnesutvecklare och utvecklingsledare. Samplaneringen är schema-

Rektor Maria Radway. Foto: Peter Frövik

Läraren Mi Lodell, rektor Maria Radway, läraren Sandra Winkler. Foto: Peter Frövik

lagd och det finns en tanke med att hela skolan planerar på en gång för det kan hända att man arbetar med någon från ett annat stadie, fortsätter hon.

En annan nyhet är coachning lärare emellan som nu har en fast tid varje vecka.

– Där fick vi mycket hjälp av McKinsey, säger Mi. De tog fram olika modeller för hur man kan coacha.

Sandra inflikar att coachningen är det som har varit svårast att få att fungera.

– En orsak kan vara att de som inte vill delta tycker att allt går bra och att de inte har något som behöver utvecklas. Själv har jag inte känt så, det som däremot har slagit mig är hur lärorikt det är att coacha en kollega. Det är verkligen jätteintressant, fortsätter hon.

Som helhet har nyordningen varit en succé. Mi säger att det har blivit roligare att gå till jobbet. Sandra

”Hur frågan om elevengagemang hamnade i fokus är till exempel ett resultat av att man nu pratar mer pedagogik.”

Läraren Mi Lodell

att arbetet nu är mer utvecklande. Bland annat för att man tvingas att reflektera över sin undervisning.

Och rektor säger att alla som jobbar på skolan har vuxit mentalt.

– Låg- och mellanstadiet bara jublar. Högstadiet däremot har varit lite svårare att få med, säger Maria.

Varför det?

– Det funderar vi också över. Kanske för att lärare traditionellt sett har varit ensamma i sina klassrum. Det kan vara ovant att släppa in andra.

Konkret är det nu mer samarbete, mer tid avsatt för att tala om undervisningen och fler öppna klassrum. Hur frågan om elevengagemang hamnade i fokus är till exempel ett resultat av att man nu pratar mer pedagogik.

– Det började med att vi skulle öka arbetsron och trivseln, säger Mi.

– Det ledde till att vi började diskutera elevernas engagemang, för om eleverna är motiverade och vet varför de gör olika uppgifter så kommer arbetsron automatiskt, fyller Sandra i.

Maria påpekar att det är viktigt att lära av de goda exemplen. De där klasserna som bara går på räls, där arbetsron är självklar, vad händer där? Något som nu ska diskuteras och dokumenteras. För uppfölj-

ning och dokumentation har också en given plats i den nya modellen.

Finns det en relation mellan ert arbetssätt och elevernas intresse?

– Det är svårt att mäta, säger Sandra. Jag hoppas att det finns det. Till exempel att vi själva reflekterar mer över vår undervisning och att det återspeglas på eleverna.

Mi nickar instämmande och fyller i att många av lärarna nu arbetar mer med uppgifter som knyter an till elevernas vardag.

– Och som elev tror jag att man upplever att vi lärare oftare frågar: ”Varför gör vi det här?” ”Vad har vi gjort?” Det är medvetet från vår sida. Vid våra observationer har vi upptäckt att det är få elever som kan se en koppling mellan sina skoluppgifter och vad de ska lära sig.

Kan ni se ett samband mellan elevernas engagemang och bättre betyg?

– Det är för tidigt för att göra det ännu. Men jag ser på nationella proven i årskurs tre och i årskurs sex att det ser jättebra ut. Däremot har vi lite att jobba med i årskurs nio. Men resultaten kommer, det är jag övertygad om, säger Maria.

De nya arbetssätten har nu etablerats och nästa steg är att förbättra den teoretiska basen för arbetet. Både när det gäller PRIO-projektet och klassrumsrundorna från Harvard finns mycket forskning att ta vara på.

– Vi måste ha en modell som all personal snabbt kan sätta sig in i, säger Maria. På en så här stor skola är det alltid någon som slutar och det kommer nya som vi måste lära upp.

FAKTA PRIO

› PRIO (planering, resultat, initiativ och organisation) är ett utvecklingsarbete som sedan januari 2012 drivs av Sveriges Kommuner och Landsting och Stockholms stad. Arbetet har utvecklats med stöd av konsultbolaget McKinsey & Company.

Mi tillägger att ett arbete som är grundat på forskning kan också ena skolan.

– Det kan bli ett sätt att få med sig alla. Vi har en jättebra schemaorganisation men den måste ut och förankras så att alla kan säga: ”ja, vi gör så här och det gör vi för att vårt arbetssätt är baserat på forskning”.

Maria har rest sig och är på språng mot nästa möte. Det är många besök på Aspuddens skola nu för tiden. Andra skolor vill ta del av erfarenheterna och frågan som återkommer är: ”Hur gjorde ni”?

Många vill ha delar av det skrivna materialet som Aspudden använder för att kopiera metoder på den egna skolan. Men det säger Maria alltid nej till. Det blir fel, man kan inte plocka enskildheter ur en genomarbetad helhet.

– Vi har kopplat ihop de metoder som vi hade i huset och gjort det till vår modell. De flesta skolor har en massa pågående projekt som kan bli deras modell. Det finns så mycket kunskap på en skola och har man kunskap ska den ju användas.

Aspuddens skola. Foto: Peter Frövik

› PRIO bygger på slutsatserna från McKinsey & Companys två rapporter om framgångsrika skolsystem samt aktuell forskning om vad som påverkar elevers studieresultat

› PRIO fortsätter under 2013 på sex nya skolor i Stockholm och 18 pilotkommuner runt om i Sverige.

Motivation är en förutsättning för livslångt lärande

Kraven i arbetslivet innebär att fullgjord gymnasieutbildning i princip är nödvändig för att få ett varaktigt jobb. Grundskola som högsta utbildning räcker inte långt, särskilt inte för ungdomar utan annan erfarenhet. Därför är det viktigt att elever känner sig motiverade att studera vidare efter årskurs 9.

I en SKL-rapport från juni 2012 *Motverka studieavbrott – Gymnasieskolans utmaning att få alla elever att fullfölja sin utbildning* beskriver vi erfarenheter från skolor som fått eleverna att fullfölja gymnasieutbildningen inom tre år.

En av rapportens slutsatser är att bra bemötande avgör om elever trivs och kan tillgodogöra sig utbildningen. Bland annat handlar det om att tro på elevernas förmåga och möta dem som unika och likvärdiga individer.

”Varje gymnasieskolas framgång avgörs av hur den lyckas inspirera eleverna till lärande och hur öppen den är för elevernas individuella förutsättningar och omvärldens förändringar.”

Ur *Motverka studieavbrott*, SKL (2012)

Mer om Plug In på
skl.se/plugin

Rapportens slutsatser tas nu tillvara i projektet Plug In. I projektet prövar omkring 50 kommuner nya metoder för att få ungdomar som riskerar att avbryta sina studier eller som redan har hoppat av gymnasiet, att vända tillbaka till skolan. Målet i Plug In är att halvera andelen elever som inte fullföljer sina gymnasiestudier inom fyra år i de deltagande regionerna.

Bakom Plug In-projektet står SKL och Göteborgsregionens kommunalförbund, Region Jämtland, Regionförbundet i Kalmar län, Regionförbundet i södra Småland, Region Västerbotten och Region Östsam. Projektets verksamhet löper till och med juni 2014 och bedrivs i lokala projektverkstäder som arbetar med metod- och modellutveckling.

Skolan skyddar mot sociala problem

Bra skolresultat och bra utbildning är den starkast skyddande faktorn för utsatta barns långsiktiga utveckling. Barn placerade i samhällsvård och som lyckas i skolan drabbas i mindre utsträckning av sociala problem längre fram i livet.³³

Socialstyrelsen har följt upp skolresultaten för 8 000 barn födda i Sverige åren 1982–1993 med en sammanhållen placering under hela det läsår de fyllde 16 år. Endast 55 procent av eleverna som placerades för första gången efter tolv års ålder lämnade grundskolan med behörighet till gymnasieskolan. Av elever som placerats för första gången före 10 års ålder var motsvarande siffra 71 procent. Jämförelsevis blev 86 procent av samtliga elever i åldersgruppen behöriga till gymnasieskolan.³⁴

Not 33.
Socialstyrelsen (2010), "Social rapport 2010".

Not 34.
Socialstyrelsen (2011), "Öppna jämförelser av placerade barns utbildningsnivå 2011".

SkolFam-modellen – Skolsatsning inom familjehemsvården – syftar till att stärka de placerade barnens skolresultat genom att utforma och följa en individuell utbildningsplan baserad på noggranna psykosociala och pedagogiska kartläggningar samt kontinuerliga uppföljningar. Modellen bygger på att ett team med en psykolog, en specialpedagog och en ansvarig socialsekreterare knyts till varje barn. Teamet samverkar med skolan och familjehemmet. I praktiken handlar det om att fylla kunskapsluckor om elevernas styrkor och svagheter.

Erfarenheten från projektet är att de insatser som sattes in snabbt ledde till markanta förändringar för många barn. Insatserna gjorde stor skillnad i fråga om barnens skolprestationer.

Elva kommuner arbetar idag enligt SkolFam-modellen och flera andra kommuner har inlett liknande arbetssätt.

Framgångsfaktorer i SkolFam-modellen:

- › Kartläggningar och systematisk uppföljning gör det möjligt att anpassa insatser efter elevens behov.
- › Problem lyfts från barnet till omgivningsfaktorer som miljö, samspel och organisation samt förbättrat samarbete mellan skola, familjehem och socialsekreterare.

NY VÄGLEDNING OM SAMVERKAN

Placerade barns hälsa och skolgång – ett gemensamt ansvar,
Socialstyrelsen och Skolverket
(2013)

Läs mer på skolfam.se

SKOLVERKSAMHETEN VID SIS INSTITUTIONER

”Man vill känna sig smart”

ALI ÄR 15 ÅR Han har de senaste fyra månaderna bott på olika ungdomshem. Bakom sig har han en rad brott: rån, rånförsök, misshandel.

– En period tog allting bara fart: pengarna, statusen, fordonen. Jag och mina kompisar brukade köra runt med olika bilar och motorcyklar som vi snodde. Vi körde ett tag, slängde bort fordonen och skaffade nya. Det var kul just då. Man kände sig stor.

Ali har sju syskon, hans mamma är arbetslös och hans pappa jobbar utomlands. Skolan har han egentligen aldrig tyckt om och han har skolkat mycket.

– Det var ingen bra undervisning i min förra skola. Varför ska jag vara där när jag inte lär mig någonting?

Ofta har han känt sig annorlunda, att han inte har kunnat vara sig själv.

– Jag har alltid varit den som har varit modigare, som gjort mer grejer och varit stökigare. Och jag har bråkat mycket. De andra var inte sådana som slogs. När man börjar med sådant tidigt så utvecklas det – man vill mer och mer ju äldre man blir.

Men det finns en lärare som Ali inte glömmet. Lasse, som var hans första lärare.

– När Lasse sa till mig, tog jag till mig vad han sa, men inte när andra lärare gjorde det. Jag kände mig bekväm med honom, jag kunde vara mig själv. Han fanns där när man behövde honom. Han var rolig också.

När Ali kom till ungdomshemmets skola första dagen läste hans lärare högt ur Håkan Nessers bok Kim

Att få känna att man lyckas

Tvångsomhändertagna elever har ofta en lång väg till godkända betyg. Avgörande för att de ska lyckas är att de ser sig själva som elever som kan klara skolan. Det är både forskare och lärare överens om. Något som också vanliga skolan kan lära av.

NÄR MIKAEL BERNER får en ny elev börjar han alltid med att ge eleven uppgifter som tillhör mellanstadiet, även om han aldrig har en elev under tolv år.

– Jag lägger nivån lågt från början. Och det är jag tydlig med: ”nu ger jag dig uppgifter som motsvarar årskurs fyra men jag gör det av respekt mot dig för jag vill se vad du kan.”

Han är van vid att eleverna har stora kunskapsluckor: de kan ha svårt att läsa, de vet inte vad Sveriges huvudstad heter eller vilket landskap de befinner sig i. Men ingen ska behöva känna att de börjar med att misslyckas.

Mikael Berner är lärare på ett ungdomshem för pojkar. Han jobbar på en utredningsavdelning där eleverna stannar mellan åtta och tolv veckor innan de slussas vidare till andra vårdformer. Hans elever befinner sig en kaotisk situation, de har erfarenheter av destruktiva miljöer och så gott som alltid, år av skolmisslyckanden bakom sig. I början när de träffar Mikael Berner säger de att de tycker skolan är tråkig, att de inte känner för att göra uppgifterna. Nu har Mikael Berner lärt sig att det är jargong för att dölja att de tror att de inte kan.

– Jag försöker bygga upp en ny självbild hos eleverna.

”En bra lärare ska ge dig uppgifter som är lite svåra att klara men när du gjort det ska du känna att du har blivit smartare. Du ska inte känna dig lika värdelös som du kände dig från början.”

Novak badade aldrig i Genesarets sjö. Sedan såg de filmen och skrev en sammanfattning av boken.

– Vi har väldigt bra lärare. Men jag orkar inte sitta och höra på en bok i 50 minuter, jag kollar hellre på film. Men skolan är bra, man vet vad man ska göra redan när man vaknar på morgonen, det är samma sak varje dag.

Hur ska en bra lärare vara?

– En som hjälper dig, en som kan förstå dina kunskaper. Han kräver inte för mycket. Det finns de som tycker du ska vara lika smart om Albert Einstein men så finns det de lärare som ser att man behöver lite mer hjälp. Som inte bara kör på.

– Det är det min lärare gör här. Han tar hänsyn till vad jag kan och inte kan.

Nu går Ali i nian sedan vill han gå en yrkesutbildning, kanske till bilmekaniker eftersom han gillar att hålla på med motorer.

– Jag ska göra lumpen också, tillägger han. Det är en bra erfarenhet och så ser det bra ut i mitt cv.

Om du får barn, vad ska du då dem för råd?

– Att de ska se till att skaffa en bra utbildning. Det är bäst så. När man är i det här andra, det kriminella, då handlar allting bara om pengar och att man ska rädda sitt eget skinn. ”Sköt dig i skolan, bli inte kriminell”, skulle jag säga.

Ali heter egentligen något annat

De måste få känna att de lyckas.

Det dåliga självförtroendet bemöts med uppmuntran och bekräftelse. Allt utgår från det positiva, från det som eleven kan och är intresserad av.

– Vi kan börja tala om skateboard, om att hjulen går sönder så lätt. Det leder till frågan: hur många varv kan ett hjul snurra per meter? Vilken belastning blir det? Då kan vi börja räkna på det. Det är väldigt konkret undervisning. Sedan försöker jag leda in det på mer teoretiska resonemang så att det vi gör här mer och mer liknar vanliga grundskolan.

Mikael Berner var lärare på grundskolan i sju år innan han började på ungdomshemmet, först som behandlingsassistent sedan som lärare.

Vad gjorde att du ville bli lärare här?

– Jag upptäckte att skolan fungerade så bra. Jag såg hur min kollega ledde lektionerna och det imponerade på mig. Den respekt han visade eleverna och hur han hittade intressanta infallsvinklar - även om ämnet var tråkigt, gjorde intryck.

Ungefär 1 300 elever tvångsvårdas varje år inom Statens institutionsstyresle, SiS. En tredjedel är flickor och en tredjedel är skolpliktiga. I skolan på ungdomshemmen är grupperna små, max åtta elever och två lärare.

– Om vi skulle börja med att prata om ”varför har du varit så stökig i skolan?” skulle vi inte komma någonstans. Vårt uppdrag är att visa eleverna att de kan.

Det säger **Åsa Frodlund**, utredare på SiS och ansvarig för att samordna skolfrågor.

– Eleverna ska känna att skolan är normal och att de är en del av den. De ska veta att de är på väg dit alla andra ska och att förväntningarna på dem är desamma som för alla andra. Det är viktigt för att de ska bli motiverade.

När en elev placeras på ungdomshem görs det av socialtjänsten men socialtjänsten har oftast ingen plan för skolgången, säger Åsa Frodlund. Kunde SiS få ett uppdrag som socialtjänsten och senaste skolan har samverkat kring, som klargör vilka områden som

fortsättning på nästa sida

SKOLVERKSAMHETEN VID SIS INSTITUTIONER

”Lärarna är magiska”

MARIA ÄR 14 ÅR och sedan sju månader tillbaka bor hon på ungdomshem. Maria har skyddad identitet och hon har varit omhändertagen av socialtjänsten i snart ett och ett halvt år. Först bodde hon i familjehem men efter att ha rymt flera gånger bor hon på ungdomshem. De första veckorna var hon på en låst avdelning men nu bor hon på en öppen avdelning.

– Tiden här har gått jättefort. Innan jag kom hit fattade jag inte vad SiS var och vad det innebär att sitta

på en låst avdelning. Så kom jag hit och det var två meter galler och jag tänkte, fan jag måste skärpa till mig. Jag måste sluta rymma.

I sin förra skola var Maria tyst och tillbakadragen. Hon hade svårt att hänga med på lektionerna men hon vågade inte be om hjälp.

– Det var ju typ 20 elever i en klass och läraren hann inte komma till alla så man fick inte den hjälp som man behövde. Jag tror att lärarna hade sina favoritelever som de tyckte om extra mycket. Men jag tyckte inte om lärarna och de tyckte inte om mig.

På ungdomshemmet är allt annorlunda.

– Vi är sju tjejer och det är två lärare per pass så man får mycket hjälp. Visst kan det vara svårt att komma upp på morgonen men de peppar en. Så har man en kontaktlärare. Tillsammans går vi igenom vad som krävs för att nå olika betyg och efter varje lektion sätter de betyg på hur det gått för mig på den lektionen. Ibland är kontaktläraren med på soc-möten. Det är bra, hon är med mig när jag behöver det.

Skolan kan vara jobbig. Ibland är hon så trött att hon bara ligger över bänken. ”Vakna upp. Tänk på dina betyg. Det här ska gå bra”, säger lärarna. Det fungerar.

skolan på ungdomshemmet ska fokusera på, skulle det betyda mycket.

– Vi behöver dokumentation från hemskolan i form av utredningar, åtgärdsprogram, IUP och betyg. Vi vill få reda på om det exempelvis behövs specialpedagogiska verktyg så att vi kan ha dem på plats när eleven kommer. Vi kan helt enkelt göra ett mycket bättre jobb om vi vet förutsättningarna.

Under placeringen behövs regelbundna avstämningar med hemskola, socialtjänst och föräldrar. Och när placeringstiden är över ska det finnas en plan för återgång till en vanlig skola.

Vi lämnar i vår tur ifrån oss aktuell dokumentation. På så vis kan vi undvika nya utredningar. Finns det något som kan döda elevens motivation så är det att förklara för ytterligare en myndighetsperson hur skolan har varit, säger Åsa Frodlund.

De flesta elever på ungdomshem beskriver sin tid i

den vanliga skolan på samma sätt. Skolan har varit meningslös, de har känt sig instängda och ovälkomna av lärarna. Det säger **Martin Hugo**, forskare i pedagogik. Han har följt verksamheten på SiS-ungdomshem och djupintervjuat elever och lärare.

Ofta har problemen börjat när eleven är mellan åtta och elva år. Han eller hon har upplevt skolan som splittad med olika lärare och ämnen och har inte sett något sammanhang som gör kunskapen meningsfull. Kontakten med lärarna har varit dålig. Till exempel kan elever säga att ”mina lärare tycker att jag är jobbig” eller ”vuxna vill inte att jag ska vara här”.

– De elever jag har intervjuat har genomgående en psykologisk spärr mot att se sig själva som skolelever. Kapacitetsmässigt är de lika olika som alla andra men de saknar självförtroende att ta sig an de utmaningar som skolan innebär. För att bli motiverade behöver de identifiera sig som elever som kan lyckas.

Maria har nu godkänt i alla ämnen, A i hemkunskap och D i vissa ämnen.

– När jag fick mina betyg förra terminen så stod det D i matte. Jag blev verkligen förvånad. Det kändes jätteskönt för jag hade förväntat mig ett E eller ett F.

– För ett år sedan bodde du i familjehem. Du rymde och du skolkade mycket, hade du kunnat tro att det skulle gå så här bra för dig?

– Nej faktiskt inte. Men det är lärarna som gör att skolan blir rolig. Det är något magiskt med de här lärarna, jag vet inte hur de gör.

Till hösten ska Maria börja i nian i en vanlig skola. Men hon vet inte vilken skola, socialtjänsten håller på att undersöka var hon ska bo. Helst vill hon hem men så blir det nog inte. Hemma, det är till mamma och de två yngsta syskonen. Hennes pappa bor inte längre med familjen.

– Jag önskar att jag kan leva med mamma och mina syskon och inte ha något med soc och pappa att göra. Bara leva som en helt vanlig lycklig familj.

Maria och hennes familj kom till Sverige för tio år sedan. – När jag började i ettan hade jag svårt att lära

”I min förra skola vågade jag inte be om hjälp för jag var rädd att de andra i klassen skulle tycka att jag var konstig. Jag har aldrig riktigt trott på mig själv.”

mig läsa och skriva. Jag trodde aldrig att jag skulle kunna läsa svenska flytande. Men nu älskar jag att läsa, just nu läser jag Snabba Cash.

– Vad vill du jobba med när du blir vuxen?

Hon dröjer med svaret. Är tyst, tvekar. Säger sedan:

– Jag har faktiskt tänkt att jag vill jobba på behandlingshem. Och om det skulle komma en tjej som inte vill prata så skulle jag inte tränga mig på utan vänta tills hon kom till mig. Jag skulle säga: ”det är lugnt, kom när du känner för det. Jag finns här”. Och jag vet exakt vad hon skulle berätta. Jag har varit där.

Maria heter egentligen något annat

Precis som Mikael Berner talar han om behovet av uppmuntran och återkoppling.

– För att de ska börja tro på sin förmåga behöver läraren bekräfta det som är positivt och friskt.

Avgörande är att utgå från elevens intressen utan att ha låga förväntningar.

– Ett första rimligt mål kan vara att få ett betyg. De här eleverna har kanske aldrig klarat ett enda betyg under hela sin skolgång. Ett betyg betyder då väldigt mycket.

För de äldre eleverna behöver skolan erbjuda en yrkesutbildning. Martin Hugo säger att många killar är intresserade av fordonsteknik och verkstadsjobb. Tjejerna söker sig till hotell och restaurang och verksamheter som har med djur att göra. Nyckeln är att det är en utbildning som ger dem möjlighet att få ett jobb.

De tvångsomhändertagna eleverna är en liten grupp men deras erfarenheter är inte unika och inte deras

motstånd mot skolan heller. Martin Hugo skrev sin avhandling om elever på individuella programmet och han ser paralleller mellan tvångsintagna elever och elever som inte klarar grundskolan.

– Erfarenheterna av skolan är likadana, liksom behovet av bekräftelse och att få känna att man lyckas.

Åsa Frodlund är inne på samma tankegång och säger att utmaningarna är liknande i den vanliga skolan och i SiS skola.

– Vårt förhållningssätt kan säkert gynna fler elever som behöver stöd och kanske kan det förhindra att några av eleverna hamnar i så utsatta livssituationer att tvångsvård blir nödvändig. Eleverna på SiS utgör bara en liten del av eleverna i Sverige men vi kan lära av dem för att motivera de övriga.

Text: Lotta Nylander, Trapets Media. Illustrationer: Jessica Gillners

Svenska resultat i internationella jämförelser

Under hösten 2012 redovisades resultaten i de internationella kunskapsmätningarna *PIRLS* och *TIMSS*. *PIRLS* (*progress in international reading literacy study*) mäter elevers läsförmåga i fjärde klass och *TIMSS* (*trends in international mathematics and science study*) mäter kunskaper i matematik och naturvetenskap i både årskurs 4 och 8. Ett syfte med båda studierna är bland annat att följa utvecklingen av elevers förmågor över tid. Ett annat är att jämföra resultat från olika länders skolsystem och ge stöd för förbättringar.³⁵ Eftersom Sverige har deltagit i tidigare mätningar kan vi studera trender i utvecklingen.

Elever i årskurs 4 läser bra men resultaten har sjunkit

Tabell 8 på nästa sida visar att resultatet i läsförståelse har försämrats något jämfört med föregående *PIRLS*-mätning 2006. Sverige ligger dock fortfarande relativt högt över EU/OECD-genomsnittet. Att vi tappar flera placeringar jämfört med 2006 kan delvis förklaras med att nya högpresterande länder såsom Finland, Nordirland, USA och Danmark har tillkommit. I den första mätningen 2001 hade Sverige högst poäng av samtliga deltagande EU- och OECD-länder. Men i de två senaste mätningarna har vi dock tappat något.

En närmare titt på *PIRLS* 2011 visar att det är resultaten på sakprosan (faktabaserade texter) som har försämrats. När det gäller skönlitterära texter presterar svenska elever på samma nivå som tidigare. Studien visar också att man generellt läser mer skönlitterära texter i den svenska skolan, vilket till viss del kan förklara skillnaderna. Generellt kan vi se att flickor läser bättre

Not 35.
TIMSS och *PIRLS* baseras på frågeformulär om styrdokument, enkät till lärare och rektorer, kunskapsprov och elevenkät. För mer information om studierna se <http://timss.bc.edu/>

PIRLS OCH TIMSS

- › PIRLS 2011: 49 länder deltog. I Sverige deltog omkring 4 600 elever.
- › TIMSS 2011: 63 länder deltog. I Sverige deltog 5 150 elever.

Mätningarna bygger på överenskommelser bland de länder som deltar och stämmer därför mer eller mindre väl med de svenska kursplanerna vid olika mättilfällen.

Den senaste TIMSS-studien visar svenska elever är tryggast i EU/OECD. Läs mer om detta på sid 20.

än pojkar. I de senaste mätningarna har flickorna dock försämrat sina resultat mer än pojkarna. PIRLS visar också att elevers och föräldrars attityder till läsning samvarierar starkt med resultaten. Det är därför oroväckande att andelen svenska elever med positiv inställning till läsning har minskat med 10 procentenheter sedan 2001. Positivt är dock att Sverige, jämfört med övriga länder, presterar på en jämn nivå och att det inte finns några tecken på att skillnaderna mellan eleverna skulle ha ökat med åren.

TABELL 8. Genomsnittliga resultat i läsförståelse, årskurs 4 för deltagande EU/OECD-länder

PIRLS 2001		PIRLS 2006		PIRLS 2011	
Sverige	561	Italien	551	Finland	568
Nederländ.	554	Ungern	551	Nordirland	558
England	553	Sverige	549	USA	556
Bulgarien	550	Bulgarien	549	Danmark	554
Ungern	543	Tyskland	548	England	552
Litauen	543	Nederländ.	547	Irland	552
USA	542	Danmark	546	Kanada	548
Italien	541	USA	540	Nederländ.	546
Tyskland	539	England	539	Tjeckien	545
Tjeckien	537	Österrike	538	Sverige	542
Nya Zeeland	529	Litauen	537	Bulgarien	542
Frankrike	525	Nya Zeeland	532	Tyskland	541
Slovakien	518	Slovakien	531	Italien	541
Rumänien	512	Slovenien	522	Israel	541
Norge	499	Frankrike	522	Portugal	541
Slovenien	201	Polen	519	Ungern	539
		Spanien	513	Slovakien	535
		Belgien, FR	500	EU/OECD³⁶	533
		Norge	498	Nya Zeeland	531
		Rumänien	489	Slovenien	530
				Österrike	529
				Litauen	528
				Australien	527
				Polen	526
				Frankrike	520
				Spanien	513
				Norge	507
				Belgien, FR	506
				Rumänien	502
				Malta	477

Not 36.

Tidigare år har det inte redovisats ett genomsnittligt resultat för EU/OECD-länder.

Hög kunskapsnivå i naturvetenskap i årskurs fyra

Elevernas prestationer i naturvetenskap i årskurs 4 är ett glädjande resultat i den senaste TIMSS-mätningen. Sverige ligger över OECD/EU-genomsnittet och har förbättrat sina resultat jämfört med 2007. Endast sju av totalt 51 länder har ett signifikant bättre resultat än Sverige vilket framgår av pilarna i tabell 9. Fyra EU/OECD-länder har ett bättre resultat; Sydkorea, Finland, Japan och USA.

Endast sju av totalt 51 länder har ett signifikant bättre resultat än Sverige.

TABELL 9. Genomsnittliga resultat i naturvetenskap i årskurs 4, samtliga länder

EU/OECD	Länder	Genomsnittlig poäng	Skillnad jmf med Sverige	EU/OECD	Länder	Genomsnittlig poäng	Skillnad jmf med Sverige
*	Sydkorea	587	↑	*	Litauen	515	↓
	Singapore	583	↑	*	Belgien	509	↓
*	Finland	570	↑	*	Rumänien	505	↓
*	Japan	559	↑	*	Spanien	505	↓
	Ryssland	552	↑	*	Polen	505	↓
	Taiwan	552	↑	*	Nya Zeeland	497	↓
*	USA	544	↑		Kazakstan	495	↓
*	Tjeckien	536		*	Norge	494	↓
	Hong Kong	535		*	Chile	480	↓
*	Ungern	534			Thailand	472	↓
*	Sverige	533		*	Turkiet	463	↓
*	Slovakien	532			Georgien	455	↓
*	Österrike	532			Iran	453	↓
*	Nederländerna	531			Bahrain	449	↓
*	England	529		*	Malta	446	↓
*	Danmark	528			Azerbajdzjan	438	↓
*	Tyskland	528			Saudiarabien	429	↓
*	Italien	524	↓		F. Arabemiraten	428	↓
*	Portugal	522	↓		Armenien	416	↓
	EU/OECD	520	↓		Qatar	394	↓
*	Slovenien	520	↓		Oman	377	↓
*	Nordirland	517	↓		Kuwait	347	↓
*	Irland	516	↓		Tunisien	346	↓
	Kroatien	516	↓		Marocko	264	↓
*	Australien	516	↓		Jemen	209	↓
	Serbien	516	↓				

*EU/OECD-land

I årskurs 8 ligger Sverige på samma nivå som i föregående mätning 2007. Resultatet ligger till skillnad från årskurs 4 under genomsnittet i EU/OECD. Trenden i naturkunskap liknar delvis den vi kan se i matematik: en hög placering i den första TIMSS-mätningen 1995 följt av en nedåtgående trend.

Fortsatt nedåtgående trend i matematik i årskurs 8

Tabell 10 visar Sveriges och övriga EU- och OECD-länders utveckling i matematik från 1995 till 2011. Jämfört med föregående mätning (2007) har Sveriges resultat försämrats något, från 491 till 484 poäng. Förändringen är tillräckligt stor för att vara statistiskt signifikant.

TABELL 10. Genomsnittliga resultat i matematik, årskurs 8 för deltagande EU/OECD-länder

TIMSS 1995		TIMSS 2003		TIMSS 2007		TIMSS 2011	
Sydkorea	581	Sydkorea	589	Sydkorea	597	Sydkorea	613
Japan	581	Japan	570	Japan	570	Japan	570
Sverige	540	Ungern	529	Ungern	517	Israel	516
Ungern	527	Australien	505	England	513	Finland	514
Australien	509	USA	504	USA	508	USA	509
Nya Zeeland	501	Litauen	502	Litauen	506	England	507
England	498	Sverige	499	Slovenien	501	Slovenien	505
Norge	498	England	498	Australien	496	Australien	505
Slovenien	494	Nya Zeeland	494	Sverige	491	Ungern	505
USA	492	Slovenien	493	Italien	480	Litauen	502
Rumänien	474	Italien	484	Norge	469	EU/OECD³⁷	502
Litauen	472	Rumänien	475	Rumänien	461	Italien	498
		Norge	461			Nya Zeeland	488
		Chile	387			Sverige	484
						Norge	475
						Rumänien	458
						Turkiet	452
						Chile	416

Utvecklingen visar också en negativ trend sedan toppnoteringen 1995. Sverige har tappat både poängmässigt och i relation till andra länder och har gått från en tredjeplacering 1995 till att ligga under EU/OECD-genomsnittet (502 poäng 2011).

År 2011 deltog Sverige för andra gången i matematik årskurs 4. Resultaten har varken försämrats eller förbättrats sedan 2007. Sverige presterar precis som i årskurs 8 under EU/OECD-genomsnittet. Många av de länder som presterar bättre än Sverige har även höga resultat i årskurs 8.

Not 37.

Tidigare år har det inte redovisats ett genomsnittligt resultat för EU/OECD-länder.

DIAGRAM 6. TIMSS, kunskapsnivåer i matematik årskurs 8

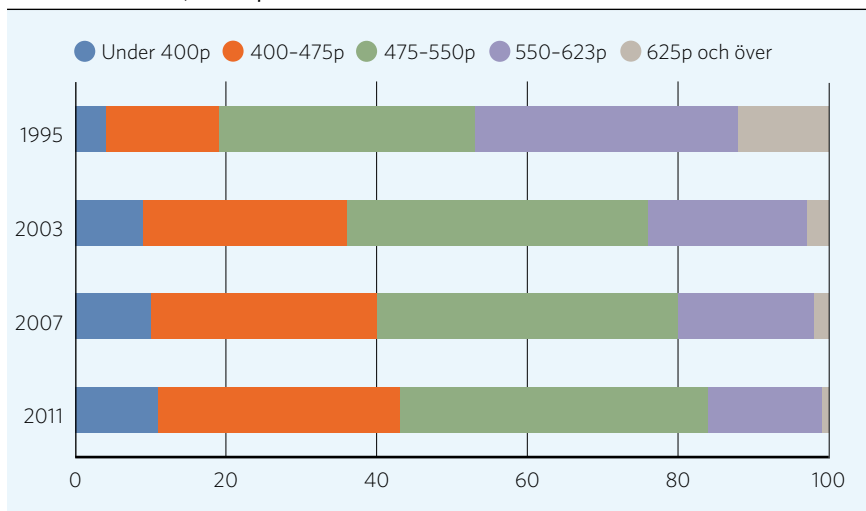

Diagram 6 visar hur elevernas prestationer skiljer sig åt mellan de olika mätningarna. Trenden är att andelen högpresterande elever minskar, samtidigt som andelen lågpresterande ökar. De elever som inte når upp till TIMSS elementära nivå (under 400 poäng) har ökat från 4 till 11 procent under perioden. Samtidigt har andelen elever på avancerad nivå (625 poäng och över) minskat från 12 till 1 procent.

SKL driver satsning för bättre matematikresultat

SKL:s Matematiksatsning PISA 2015 är ett nytt grepp för att förbättra svenska grundskoleelevers kunskaper i matematik. Alla kommuner som deltar i satsningen åtar sig att förbättra matematikundervisningen i alla sina grundskolor och att arbeta tillsammans. För att lyckas måste alla nivåer, den politiska ledningen, förvaltningsledningen, rektorer och lärare, kraftsamla och dra åt samma håll.

Bakgrunden till satsningen är PISA-rapporten 2009 som visade allt sämre resultat för Sveriges grundskoleelever, såväl i förhållande till tidigare år som till andra länder.

Målen för SKL:s satsning är kopplade till PISA-undersökningen i matematik 2015.

- › Andelen elever som når lägsta nivån ska halveras.
- › Andelen elever som når högsta nivån ska öka.
- › Sverige ska vara ett av de tio bästa OECD-länderna.

”Det är tuffa mål och vi vänder oss speciellt till kommunens högsta politiker.”

SKL:s VD Håkan Sörman

Från och med våren 2013 deltar nittio kommuner i satsningen.

Sju pilotkommuner inledde sitt gemensamma arbete i januari 2012. Från norr till söder var det Luleå, Umeå, Uppsala, Sollentuna, Karlstad, Borås och Landskrona. Ytterligare fyrtio kommuner anslöt i augusti 2012. Från och med våren 2013 deltar nittio kommuner i satsningen.

SKL:s satsning vilar på tre fundament:

1. Engagemang från alla nivåer i kommunen; politiker – förvaltningsledning – rektorer – lärare
2. Fokus på styrning och ledning.
3. Arbetande nätverk som metod.

Att satsningen engagerar såväl politiker och tjänstemän som rektorer och lärare gör den unik. Styrning och ledning är centralt för att skapa förutsättningar för att förändra till det bättre. Nya strukturer och arbetssätt ska ge matematikundervisningen bästa möjliga förutsättningar att utvecklas, vilket i sin tur kommer att öka elevernas kunskaper.

De medverkande kommunernas arbete och erfarenheter dokumenteras och finns att ta del av på skl.se/matematik.

skl.se/matematik

”Samarbetet med andra gör oss bättre”

Karlstad kommun har deltagit i SKL:s matematiksatsning sedan starten. Foto: Karlstad kommun

Johan Sjövall,
kvalitetschef

Patrik Backman,
projektledare

Varför är Karlstad med i satsningen?

– Matematik är ett ämne som Sverige har tappat i och våra matematikkunskaper skiljer sig inte mycket från landet så när satsningen kom kändes det naturligt att vara med.

– Vi tyckte också att styrnings- och ledningsfrågorna var spännande. Vi var jättepositiva till att de fyra nivåerna skulle vara med och till att arbeta aktivt tillsammans. Det var också en möjlighet att få diskutera dessa frågor och umgås med andra kommuner som vi annars bara jämför oss med.

Vilka är Karlstads mål med satsningen?

– Det har blivit tydligare under projektets gång att stärka kopplingen mellan de olika nivåerna. Att se hur besluten som tas i nämnden får effekt i klassrummet där lärarna möter eleverna.

– Ett mål är att få arbeta tillsammans med andra kommuner och att få ett större nätverk i berörda frågor. Vi har också kompletterat SKL:s mål med att alla elever ska nå de kunskapskrav som gäller för matematik i årskurs 3, 6 och 9.

Har ni sett några resultat än?

– Huvudmannen har satt upp tydliga och operativa mål för vad vi ska uppnå 2015 och 2016 genom att i verksamhetsplan för 2013 tagit med indikatorer för matematik. Det har inte funnits med tidigare.

– Kartläggningen av vår matematikundervisning blir också en viktig grund när vi startar arbetet med statliga matematiksatsningen Matematiklyftet.

– Vi har även fått nya tankar och konkreta idéer till det systematiska kvalitetsarbetet.

– Första året ägnade vi oss framförallt åt kartläggning, men nu prövar vi det vi har kartlagt.

– Det har även blivit en tydligare länk mellan politik, förvaltning, rektorer och lärare. Vi har kunnat föra en bra dialog om målen för verksamheten, varför vi arbetar med vissa mål och vart vi ska. På så sätt har arbetsmodellen varit intressant och väldigt givande.

Vilka erfarenheter och lärdomar kan ni dela med er av?

– Om man har identifierat ett utvecklingsområde är det viktigt att man har fokus på det och inte hoppar på allt för mycket under resans gång, och att se det som ett långsiktigt arbete.

– Samarbetet med andra kommuner har varit viktigt. Vi har identifierat liknande problem i många kommuner och kunnat konstatera var problemen ligger. Trots gemensamma problem har det sedan funnits olika strategier och vägar för hur man arbetar med dem vilket har varit väldigt lärolikt att ta del av.

Referenser

- Delegationen för jämställdhet i skolan. "Flickor och pojkar i skolan – hur jämställt är det?", SOU 2009:64
- Delegationen för jämställdhet i skolan. "Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan", SOU 2010:99
- Giota, Joanna. "Skoleffekter på elevers motivation och utveckling. En litteraturoversikt." I *Pedagogisk forskning i Sverige 2002*, årg 7, nr 4.
- Hattie, John (2009). "Visible Learning, "A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement", Routledge.
- Håkansson, Jan, Sundberg, Daniel (2012). "Utmärkt undervisning – framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning", Natur & Kultur
- McKinsey & Company (2007). "How the world's best performing school systems come out on top"
- McKinsey & Company (2010). "How the world's most improved school systems keep getting better"
- Määttä, S., Stattin, H. & Nurmi, J.E. (2006). "Achievement strategies in peer groups and adolescents' school adjustment and norm-breaking behavior." I *Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 273–280.
- OECD (2012). "Education at a Glance 2012"
- Perry, N.E., Turner, J.C., Meyer, D.K. (2006). "Classrooms as contexts for motivating learning." I *Handbook of educational psychology 2*. utg. Mahwah, N.J:Erlbaum.
- Skolverkets statistik för personal, skolor och lever läsåret 2011/12, www.skolverket.se/statistik-och-analys
- Skolverket (2004). "Att lära för livet: Elevers inställning till lärande – resultat från PISA 2000"
- Skolverket (2012) "Högpresterande elever, höga prestationer och undervisningen. En rapport om hur elever uppnår höga resultat och förhållandet mellan begåvning och motivation." Rapport 379.
- Skolverket (2012). "Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid", Rapport 372.

Skolverket (2012). "PIRLS 2011, Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv. Fortsatt nedåtgående resultat.", Rapport 381.

Skolverket (2012). "PM – En beskrivning av slutbetygen i grundskolan våren 2012"

Skolverket (2012). "TIMSS 2011: Svenska grundskoleelevers kunskaper i matematik och naturvetenskap i ett internationellt perspektiv", Rapport 380.

Socialstyrelsen (2010). "Social rapport 2010"

Socialstyrelsen (2011), "Öppna jämförelser av placerade barns utbildningsnivå 2011", www.socialstyrelsen.se/oppnajokforelser/barnochunga

Socialstyrelsen och Skolverket (2013). "Placerade barns hälsa och skolgång – ett gemensamt ansvar." Vägledning.

Sveriges Kommuner och Landsting (2011). "Synligt lärande – presentation av en studie om vad som påverkar elevers studieresultat"

Sveriges Kommuner och Landsting (2009). "Konsten att nå resultat – erfarenheter från framgångsrika skolkommuner"

Det här är indikatorerna

skl.se/
ojgrundskola2013

I tabellbilagan till Öppna jämförelser – Grundskola redovisar vi indikatorer för landets 290 kommuner. Tabellbilagan finns i PDF- och excelformat på webben: skl.se/ojgrundskola2013.

Med utgångspunkt från skolans styrdokument och tillgången till statistik har vi valt ut ett antal indikatorer för att beskriva skolans verksamhet. Vi har utgått från kommunens roll som lägeskommun. Indikatorerna utgår från skolor, i de flesta fall såväl kommunala som fristående belägna i den aktuella kommunen. Därmed inkluderas även resultat för elever som är folkbokförda i andra kommuner men går i en skola belägen i kommunen. Samtidigt ingår inte resultaten för elever som är folkbokförda i den aktuella kommunen men går i en skola i en annan kommun.

Här följer en förteckning över samtliga indikatorer som finns med i Öppna jämförelser – Grundskola 2013.

KUNSKAPSINDIKATORER

Slutbetyg

A1–A6 grundar sig på slutbetyget för elever i årskurs 9 läsåret 2011/12. De elever som gick ut årskurs 9 vårterminen 2012 var den sista elevkullen som fick betyg enligt den gamla betygsskalan - Icke godkänt, Godkänt, Väl godkänt och Mycket väl godkänt.

<p>A1. Andel elever som nått målen i alla ämnen
- SALSAs modellberäknat värde
- Avvikelse från modellberäknat värde</p>	Andel av avgångseleverna som uppnått målen, det vill säga betyget Godkänt eller högre, i samtliga ämnen vårterminen 2012. För A1 har vi även gjort jämförelser mellan kommunernas faktiska värden och de av Skolverket beräknade SALSAs värdena samt avvikelse från modellberäknat värde.
<p>A2. Genomsnittligt meritvärde
- SALSAs modellberäknat värde
- Avvikelse från modellberäknat värde</p>	Meritvärdet utgörs av summan av betygsvärdena (G=10, VG=15 och MVG=20) för de 16 bästa betygen i elevens slutbetyg i årskurs 9 vårterminen 2012. Det högsta möjliga meritvärdet är således 320 poäng. Det genomsnittliga meritvärdet beräknas för de elever som fått betyg i minst ett ämne. För A2 har vi även gjort jämförelser mellan kommunernas faktiska värden och de av Skolverket beräknade SALSAs värdena samt avvikelse från modellberäknat värde.
A3. Andel behöriga till gymnasieskolans naturvetar- och teknikprogram	För att vara behörig krävs minst betyget Godkänt i engelska, svenska och matematik och nio ytterligare ämnen. Tre av de nio övriga ämnena skall vara biologi, fysik och kemi. Sammanlagt krävs godkända betyg i tolv ämnen.

A4. Andel behöriga till gymnasieskolans ekonomi-, humanistiska och samhällsvetarprogram	För att vara behörig krävs minst betyget Godkänt i engelska, svenska och matematik och nio ytterligare ämnen. Fyra av de nio övriga ämnena skall vara geografi, historia, samhällskunskap och religionskunskap. Sammanlagt krävs godkända betyg i tolv ämnen.
A5. Andel behöriga till gymnasieskolans estetiska program	För att vara behörig krävs minst betyget Godkänt i engelska, svenska och matematik och ytterligare nio valfria ämnen. Sammanlagt krävs godkända betyg i tolv ämnen.
A6. Andel behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram	För att vara behörig krävs minst betyget Godkänt i engelska, svenska och matematik och ytterligare fem valfria ämnen. Sammanlagt krävs godkända betyg i åtta ämnen.

Ämnesprov

A7. Andel elever som nått minst G i ämnesprovet i Matematik i åk 9	Andelen elever som avslutat årskurs 9 vårterminen 2012 som uppnått minst resultatet Godkänt på de nationella ämnesproven.
A8. Andel elever som nått minst G i ämnesprovet i Engelska i åk 9	
A9. Andel elever som nått minst G i ämnesprovet i Svenska och svenska som andraspråk i åk 9	
A7b. Andel elever som klarat alla delprov i ämnesprovet i Matematik i åk 6	Andel elever i årskurs 6 vårterminen 2012 som klarat alla delprov på de nationella ämnesproven.
A8b. Andel elever som klarat alla delprov i ämnesprovet i Engelska i åk 6	
A9b. Andel elever som klarat alla delprov i ämnesprovet i Svenska och Svenska som andraspråk i åk 6	
A7c. Andel elever som klarat alla delprov i ämnesprovet i Matematik i Åk 3	Andel elever i årskurs 3 vårterminen 2012 som klarat alla delprov på de nationella ämnesproven.
A9c. Andel elever som klarat alla delprov i ämnesprovet i Svenska i åk 3	
A9d. Andel elever som klarat alla delprov i Svenska som andraspråk i åk 9	Andel elever som avslutat årskurs 9 vårterminen 2012 som uppnått minst resultatet Godkänt på de nationella ämnesproven i svenska som andraspråk.
A10. Dagens Nyheters nutidsorientering	Genomsnittligt antal korrekta svar från deltagande elever i årskurs 9 i Dagens Nyheters nutidsorientering höstterminen 2010. Minst tio elever per kommun ska ha deltagit för att resultaten ska redovisas.

A11. Sammanvägt resultat

Indikatorer som ingår i det sammanvägda resultatet; andel elever som nått målen i alla ämnen (A1), genomsnittligt meritvärde (A2), SALSAs avvikelse (A1 och A2), andel behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram (A6) samt andel elever som nått minst Godkänt på ämnesproven i årskurs 9 (A7-A9). Mer om hur vi beräknar sammanvägt resultat i Bilaga 2.

D1. Beräknat genomsnittligt betyg på ämnesprov i matematik åk 9

Genomsnitt av elevernas resultat på det nationella provet i matematik i årskurs 9 omräknat till ett betyg (IG=0, G=10, VG=15, MVG=20). Endast elever som har gjort provet räknas in i indikatorn.

EKONOMIINDIKATORER

B1. Nettokostnaden per elev
- Lokalkostnad per elev
- Kostnad för skolskuts per elev

Nettokostnad per elev: Kommunens samtliga kostnader för grundskola minus intäkter utslaget per elev som är folkbokförd i kommunen. Den nettokostnad som vi redovisar är en genomsnittskostnad för 2007-2011.

Lokalkostnad per elev: Kommunens kostnad för externa lokalhyror, interna lokalkostnader och kalkylerade kapitalkostnader per elev som är folkbokförd i kommunen 2007-2011. Lokalkostnad per elev hos annan huvudman och avdrag för elever från annan kommun har schablonberäknats.

Kostnad för skolskjuts per elev: Kommunens totalkostnad för skolskjutsar dividerad med antalet elever folkbokförda i kommunen 2007-2011.

B2. Avvikelse från standardkostnad

B2 visar hur kommunens faktiska kostnad avviker från dess standardkostnad, den modellberäknade kostnaden.

B3. Effektivitetstal

Effektivitetstalet baseras på det sammanvägda resultatet och avvikelsen från standardkostnaden. Mer om hur vi beräknar effektivitetstalet i Bilaga 2.

Personalindikatorer

C1. Andel lärare med pedagogisk högskoleexamen

Andel lärare i årskurs 1-9, omräknat till heltidstjänster, med lärarexamen, förskollärarexamen eller fritidspedagogexamen och med utfärdad examensbevis, i kommunala skolor i kommunen. Avser läsår, mätt den 15 oktober 2011.

C2. Antal elever per lärare

Antal elever per lärare i oktober 2011 omräknat till heltidstjänster.

C3. Likvärdig betygssättning

Andel av kommunens elever i årskurs 9 som fick ett högre respektive lägre slutbetyg än provbetyg i ämnena matematik, engelska och svenska vårterminen 2012.

ELEVERNAS SYN PÅ SKOLAN OCH UNDERVISNINGEN

E1. Jag känner mig trygg i skolan	Enkätfrågor till elever i årskurs 5 respektive årskurs 8 ligger till grund för E1-E7.
E2. Skolarbetet gör mig sig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer	Det har varit frivilligt för kommunerna att använda enkätfrågorna under läsåret 2011/12.
E3. Lärarna i min skola tar hänsyn till elevernas åsikter	Kommunerna har redovisat sina resultat samlat för hela kommunen, alltså inte per skola eller elev. Det framgår av tabellbilagan om resultaten baseras på elever i både kommunala och fristående skolor eller i enbart kommunala skolor.
E4. Jag vet vad jag ska kunna för att nå målen i de olika ämnena	I en excellfil på webben, skl.se/ojgrundskola2013, finns resultaten uppdelade på pojkar och flickor i den mån kommunerna har rapporterat in resultaten på det sättet.
E5. Lärarna i min skola hjälper mig med skolarbetet om jag behöver det	
E6. Jag får veta hur det går för mig i skolarbetet	
E7. Mina lärare förväntar sig att jag ska nå målen i alla ämnena	
E8. Sammanvägt resultat fråga E1-E7	Genomsnitt på andelen positiva svar på E1-E7. Vi har bara beräknat ett sammanvägt resultat för kommuner som redovisat resultat för fyra frågor eller fler.

BAKGRUNDSFAKTORER

Folkmängd	Total folkmängd den 31 december 2010.
Tätortsgrad	Andel av kommunens totala invånare som bor i tätort i förhållande till kommunens totala folkmängd 2010. Som tätbebyggt område räknas alla hussamlingar med minst 200 invånare, såvida avståndet mellan husen normalt inte överstiger 200 meter.
Skattesats - Total skattesats 2013 - Kommunal skattesats 2013	Total: Den totala skattesatsen i procent som löntagaren betalar till kommunen och landstinget 2013. Kommunal: Den totala skattesatsen i procent som löntagaren betalar till kommunen 2013.
Mediannettoinkomst	Medelnettoinkomst för kvinnor och män 20 år och äldre 2010. Nettoinkomsten består av summan av alla skattepliktiga och skattefria inkomster minus skatt och övriga negativa transfereringar.
Standardkostnad per elev	Genomsnitt 2007-2011.

Kommungrupp

2011 års kommungruppsindelning enligt SKL

1. Storstäder
2. Förortskommuner tillorstäder
3. Större städer
4. Förortskommuner till större städer
5. Pendlingskommuner
6. Turism- och besöksnäringkommuner
7. Varuproducerande kommuner
8. Glesbygdskommuner
9. Kommuner i tätbefolkad region
10. Kommuner i glesbefolkad region

För mer information om kommungruppsindelningen, skl.se/ojgrundskola2012

Liknande kommuner

De fyra kommuner som är mest lik "fokuskommunen" efter sammanvägning av de fyra bakgrundsvariablerna SALSA, folkmängd, standardkostnad och mediannettoinkomst. Listan baseras på Öppna jämförelser - Grundskola 2010.

Mer om några indikatorer

I det följande går vi mer på djupet kring:

- › avvikelse från modellberäknat värde (A1 och A2)
- › det sammanvägda resultatet (A11)
- › effektivitetstalet (B3).

Avvikelse från modellberäknat värde (A1 och A2)

För två av resultatindikatorerna, A1. *Andelen elever som nått målen i alla ämnen* och A2. *Genomsnittligt meritvärde i åk 9*, har vi även gjort jämförelser mellan kommunernas faktiska värden och de av Skolverket beräknade SALSAs värdena. SALSAs värdena beräknas utifrån en modell som beskriver samvariationen mellan elevernas resultat och ett antal bakgrundsfaktorer. Bakgrundsfaktorerna är föräldrarnas utbildningsnivå, utländsk bakgrund samt kön (andelen pojkar). Av dessa variabler är det föräldrarnas utbildningsnivå som väger tyngst och därmed har störst betydelse för resultatet på det modellberäknade värdet. Variablerna utländsk bakgrund och kön väger inte lika tungt.

Den redovisade avvikelsen är skillnaden mellan det faktiska värdet kommunen uppnår och det modellberäknade SALSAs värdet. En positiv avvikelse från SALSAs värdet innebär att kommunens skolor presterat bättre än det modellberäknade värdet. Modellen utgår från elever som går i kommunala skolor. Elever i fristående skolor är således exkluderade i det SALSAs beräknade modellvärdet eftersom de inte är finns med i SALSAs modellen. Eftersom fristående grundskolor utgör mindre än 10 procent i flertalet kommuner torde vår jämförelse med SALSAs värden för enbart kommunala skolor ändå ge en förhållandevis korrekt bild för flertalet kommuner.

SALSAs värdet ska användas och tolkas med försiktighet. Det är i huvudsak andra faktorer än elevernas bakgrundsvariabler som kan förklara vilka resultat de uppnår, vilket illustreras av bilden ovan. Forskningen pekar i huvudsak ut lärarens kompetens som den mest avgörande faktorn för elevernas resultat. En annan viktig faktor är styrning och ledning av skolan. Med andra ord har skolans insatser större betydelse än elevernas bakgrund för vilka resultat eleverna uppnår.

Vi menar inte heller att lärare, skolor och kommuner ska slå sig till ro med sämre faktiska resultat om de har en positiv avvikelse från sitt modellberäknade SALSAs värde. Skolans uppdrag är att vara kompensatorisk så att alla elever oavsett vilken bakgrund de har ska tillgodogöra sig de kunskaper och färdigheter som skolans styrdokument slagit fast. En tolkning av indikatorn SALSAs avvikelse kan vara att skolverksamheten i kommuner med stora posi-

tiva avvikelser från SALSA har kommit en bit på väg mot det målet och att det finnas något för andra kommuner att lära av dem.

Så här beräknar vi det sammanvägda resultatet (A 11)

Viktning

A1. Andel elever som nått målen i alla ämnen:	0,25
A1. Andel elever som nått målen i alla ämnen, SALSA-avvikelse:	0,15
A2. Genomsnittligt meritvärde i åk 9:	0,20
A2. Genomsnittligt meritvärde i åk 9, SALSA-avvikelse:	0,10
A6. Andel behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram:	0,15
A7–A9. Andel elever som nått minst G i ämnesproven i åk 9:	0,15

Det sammanvägda resultatet är ett mått på hur väl kommunens skolor lyckas med sitt kunskapsuppdrag.

Vi har standardiserat samtliga indikatorer som ingår i det sammanvägda resultatet. På så sätt är de jämförbara med varandra. Detta innebär att kommunens värde för respektive indikator gjorts om till ett värde mellan 0 och 100 beroende på hur högt värde kommunen har i jämförelse med alla andra kommuner. Den kommun som har det högsta värdet för respektive indikator tilldelas värdet 100 och den som har det lägsta värdet får 0.

Värdena har sedan viktats vilket innebär att vissa indikatorer tillmätts större betydelse än andra. Exempelvis anser vi att indikatorn *A1. Andel elever som nått målen i alla ämnen* har större betydelse än *A9. Andel elever som nått minst G i ämnesprovet i Svenska i åk 9*. Vilka vikter som tilldelas en viss indikator kan alltid diskuteras och självklart leder en större förändring av vikterna till att resultaten förändras. För att viktningen ska bli så bra som möjligt har vi haft en dialog med många kommuner. Vi har även gjort olika typer av tester för att försäkrat oss om att förändringar av vikterna inte leder till större förändringar i det sammanvägda resultatet (s.k. robusthetstest).

Ett antal principer har varit vägledande när vi bestämde vikterna. Indikatorer som grundar sig på flera ämnen tillmätts större betydelse än de som grundar sig på ett eller ett fåtal ämnen och faktiska värden tillmätts större betydelse än avvikelser från SALSA-värden. Vi har även sett det som mer betydelsefullt att alla elever når målen än att eleverna har ett genomsnittligt högt betyg.

Värdena för respektive indikator multipliceras avslutningsvis med de valda vikterna och ett sammanvägt värde erhålls. Då det framräknade värdet i sig inte säger något om kommunens resultat har vi valt att i rapporten enbart redovisa det sammanvägda resultatet i form av kommunens ranking i förhållande till alla andra kommuner.

Så här beräknar vi effektivitetstalet (B3)

För att få en bild av kommunernas effektivitet har vi kompletterat det sammanvägda resultatet med ett effektivitetstal. Vid framtagandet av effektivitetstalet har kommunens sammanvägda resultat vägts ihop med kommunens kostnad i form av avvikelserna mot standardkostnad.

Anledningen till att vi använt oss av avvikelse från standardkostnaden istället för nettokostnaden är för att vi anser att jämförelsen blir mer rättvis om vi tar hänsyn till att kommunerna i Sverige har väldigt olika struktur och förutsättningar.

Även *B2. Procentuell avvikelse från standardkostnaden* har standardiserats på samma sätt som beskrivs i avsnittet ovan. Kommunernas procentuella avvikelse har således gjorts om till ett värde mellan 0 och 100 beroende på vilket värde kommunen har i jämförelse med alla andra kommuner

Målsättningen vid framtagandet av effektivitetstalet har varit att resultat och kostnader ska väga lika mycket. Indikatorn *B2. Procentuell avvikelse från standardkostnaden* väger således i stort sett lika mycket som de totalt åtta resultatindikatorerna som ligger till grund för det sammanvägda resultatet.

I likhet med det sammanvägda resultatet ger effektivitetstalen i sig ger inte någon direkt information om graden av effektivitet i en kommun. De blir intressanta först när de ställs i relation till andra kommuner. Vi har därför även i detta fall valt att enbart redovisa kommunernas rankingplaceringar.

Öppna jämförelser – Grundskola 2013

Detta är sjunde upplagan av Öppna jämförelser – Grundskola. Här redovisar Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) resultat- och resursindikatorer på kommunnivå. Uppgifterna i rapporten gäller läsåret 2011/12. Vi hoppas att Öppna jämförelser utgör ett stöd och väcker idéer till hur kommuner utifrån ett styrnings- och ledningsperspektiv kan bidra till att förbättra resultaten i skolan.

Till årets Öppna jämförelser har 166 kommuner rapporterat resultat från sina elevenkäter. Sammanlagt har drygt 87 000 elever i årskurs 5 och 8 svarat på frågorna som ligger till grund för indikatorerna om elevernas syn på skolan och undervisningen. I år riktar vi särskild uppmärksamhet kring frågan om elevernas motivation. Vi ger en inblick i forskning som pekar på motivationens betydelse och sammanhang. I tre reportage lyfter vi fram olika perspektiv som har med elevernas motivation att göra.

I tabellbilagan till Öppna jämförelser – Grundskola redovisar vi resultaten för landets 290 kommuner. Tabellbilagan finns i PDF- och Excelformat på webben.skl.se/ojgrundskola2013.